
katsaus

Rauhan ja sodan nykynäkymiä

Myyteistä mytologismeihin

Muoto ja myytti

Tieto on pommi

Kalevalan maailmankuva

Muinaisskandinaavinen maailmankäsitys

Edda-runojen valossa

Kantri — uutta ja vanhaa
maanläheistä musiikkia

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

5-6-1981

9.(21.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija

Kriittisen korkeakoulun
kannatusyhdistys ry.

Toimisto

Yrjönkatu 23 B 21, 00100 Helsinki 10
ma—pe klo 9—16. P. 611 149

Toimittajat

Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja
Kaarina Vartia
Eeva-Kaarina Viinikka
Timo Peedu, taitto
Terttu Lemström, toimituksen sihteeri

Toimitusneuvosto

Kriittisen korkeakoulun johtokunta: Reijo Wile-
nius (pj.) . Aulis Aarnio, Henri Broms, Oiva Ke-
tonen, Ulla Lång, Seppo Matinvesi, Antti-Veikko
Perheentupa, Ville Repo, Kalevi Suomela ja Antti
Tuuri.

Tilaukset vuodelle 1981

maksamalla 50 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0

Ertonumerot

ä 10 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian
paperikauppa, Kasvisravintola ja Suomen Luon-
nonsuojelun Tuki Helsingissä ja Oulussa.

*Osoitteenmuutokset ja jälkitilaukset toimiston
osoitteella.*

**KRIITINEN
KORKEAKOULU**

Osoite: Yrjönkatu 23 B 21, 00100 HELSINKI 10
Puhelin: 611 149 (ma—pe klo 9—16)

on sitoutumaton, opetusministeriön tukema, avoi-
men yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus.
Toiminta alkoi vuonna 1968.

Kriittinen korkeakoulu pyrkii

- tarjoamaan tietoja ja virikkeitä kaikille, jotka
ovat kiinnostuneita aikamme ongelmista.
- järjestämään kiinnostuneille mahdollisuuksia
itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen.
- edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja
kehittymistä, joka antaa uusia näkökulmia to-
dellisuuden ymmärtämiseen sekä
- tarjoamaan mahdollisuuksia eri aatteiden,
oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle.

Sihteerit

Antti-Veikko Perheentupa (pääsihteeri)
Martti Tuomola (suunnittelusihteeri)
Asta Haapalainen (yleissihteeri)
Helinä Siikala (lääketieteen projektisihteeri)
Eeva Hurskainen (työyhteisöjen kehittämisen
projektisihteeri)
Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n
jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 20
mk/vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 300 mk)
ps-tilille 715 56-0.

5-6/81 sisältö

- 4 WOLF H. HALSTI
Rauhan ja sodan nykynäkymiä
- 9 EERO TARASTI
Myyteistä mytologismeihin
- 14 ZOLTAN POPOVITS
Muoto ja myytti
- 17 KARI E. TURUNEN
Tieto on pommi
- 24 UUNO PORE
Kalevalan maailmankuva
- 31 AALE TYNNI
Muinaisskandinaavinen maailmanselitys
Edda-runojen valossa
- 36 TIMO AHO
Kantri — uutta ja vanhaa maanläheistä
musiikkia

SUOMEN SÄÄTYJEN JÄSENET

Tänään Suomen valtiollisen itsenäisyyden 64. vuosipäivänä ajattelemme tosin vakavalla huolella sekä oman maamme että kansainvälistä tilannetta. Siksi juhlamme teema on rauha.

Nykypäivänä on ilmapiirissä laajalle levinnyt tuntu aikakauden vaihtumisesta. Meille suomalaisille se on tänään erityisen konkreettista todellisuutta. Valmistaudumme tekemään ratkaisua siitä, kenelle seuraavaksi kuudeksi vuodeksi uskotaan tärkeimpien ratkaisujen tekeminen maan asioissa.

Tätä valintaa ei tehdä samanlaisissa tuntumissa, mihin parina viime vuosikymmenä olemme tottuneet. Opitavanamme on uusi läksy. Meidän on opittava ajattelua, jossa yhdelläkään henkilöllä ei ole korvaamatonta asemaa. Vastuuta on totuttava kantamaan yhdessä.

Tuskin on liikaa sanottu, että edessämme on tärkeä vaihe kansallisessa kasvussa kohti täyttä aikuisuutta. Aikuisuus tarkoittaa kykyä elää epävarmuuden maailmassa omiin mahdollisuuksiinsa luottaen. Turvalliset isä- ja äitihahmot ovat välttämättömiä vain niin kauan, kun aikuistuminen on tapahtunut.

Tähän vaiheeseen olemme joutuneet keskellä maailmantilannetta, joka on kaikkea muuta kuin turvallinen. Maailman johtavat valtiot ovat yhä tiukemmin kietoutuneet verkkoon, jossa vainoharhat turkkivat toisiaan omalla sairaalla logiikallaan.

Koko ihmiskuntaa näyttää hallitsevan vaikeasti kohdattava ja nopeasti kasvava tulevaisuuden pelko. Pelon syyn sijoittaminen toiseen valtakuntaan ja sen johtoon voidaan nähdä yrityksenä muuttaa pelko hallittavaksi. Tällä tavoin on kuitenkin ajauduttu rakentamaan turvallisuusjärjestelmiä, jotka itsessään ovat suunnattoman vaarallisia.

Nykyisessä tilanteessa me ihmiset todella tarvitsemme uudenlaista ymmärtämystä. Tarvitsemme uskoa väkivallattomien voimien olemassaoloon. Tämä usko on tarpeen kaikilla tasoilla. Suomalaisilla ei voi olla myönteistä panosta kansainvälisissä asioissa jos emme kykene samaa uskoa toteuttamaan omassa elämässämme.

Väkivalta on vallan sukujuurta. Vallan kerääntyminen minne tahansa johtaa väistämättä toisten ihmisten elintilan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien kaventumiseen. Emme voi ottaa tavoitteeksi maailmaa,

jossa vallankäyttöä ei ollenkaan ilmenisi.

Aina on kuitenkin mahdollisuuksia pyrkiä vallan vähentämiseen ja lisääntyvään tietoisuuteen sen käyttämisessä. Mitään todellisia ratkaisuja ei väkivallan vastustamisessa voida saavuttaa sillä, että vaaditaan vallan siirtämistä uusiin käsiin.

Vähenevän vallankäytön maailma on luonteeltaan sellainen, jossa ihmisten keskinäinen vuorovaikutus ja toistensa kuunteleminen lisääntyy. Jos tätä tavoitetta halutaan ilmentää yhdellä käsitteellä, on epäilemättä kysymys kunnioituksesta. Väkivallan vastakohta ei olekaan väkivallattomuus vaan kunnioitus.

Keskeinen tapa opetella kunnioitusta kansallisessa elämässä on pyrkimys ylläpitää jatkuvuutta. Tämä tarkoittaa menneiden sukupolvien työn arvostamista ja pyrkimystä sen tulosten säilyttämiseen. Tiedämme hyvin, ettei kysymys ole vain museoiden pystyttämisestä, vaan nimenomaan elävän yhteyden hakemisesta siihen kulttuuriin, jonka keskele olemme syntyneet.

Tämä juhla, joka on tarkoitettu toistumaan vuodesta vuoteen, pyrkii omalta osaltaan korostamaan erään perinteen kunnioituksen merkitystä. Kysymys on suomalaisen kansanvallan perinteestä, joka ulottuu paljon nykyisen eduskuntalaitoksemme historiaa kauemmaksi.

Säädty ovat olleet tämän perinteen tärkeä toteutumisen muoto aikakautena, jolloin edellytyksiä muunlaiseen kansanvaltaan ei vielä ollut olemassa. Säätytalo on konkreettinen ja ylevä muistutus tästä Suomen historian kaudesta.

Tasa-arvo on unelma, joka tuskin voi toteutua kaikilla yhteiskunnan alueilla. Me voimme pyrkiä vähentämään eriarvoisuutta aiheuttavia tekijöitä, mutta emme voi poistaa elämästä ihmisten erilaisuuden seurauksia. Muuttuipa maailma minkälaiseksi tahansa, joiltakin osin me aina olemme jonkin säädyn jäseniä. Omassa säädysämme olemme myös velvollisia kantamaan vastuuta yhteisestä kulttuurista.

Olכון Säätytalo jatkossakin se paikka, jonka seinien sisällä tämä vastuu voi monella tavoin toteutua. Ilmentäköön Säätytalo pysyvästi myös säätyjen yhteenkuuluvuutta.

Olkaa sydämellisesti tervetulleita.

A-V P

Wolf H. Halsti

Rauhan ja sodan nykynäkymiä

Siirryttäessä 80-luvulle alkoivat sodan tummat pilvet nousta taivaan rannalle ja herättivät kysymyksen siitä, miten voimme säilyttää rauhantilan maailmassa. Krk käsitteli rauhaa toisessa loppusyksyn sarjoistaan. Kat-saus julkaisee seuraavassa eversti evp. Wolf H. Halstin alustuksen.

Joka haluaa tutkia rauhan ja sodan todennäköisyyksiä, hänen on tutkittava valtapoliitiikan tilaa. Aina 1940-luvun loppuvuosista lähtien ovat globaalista valtapoliittikkaa sanelleet Neuvostoliiton (haastajan) ja Yhdysvaltain (puolustajan) eturistiriidat. Niitä ei ole saatu sovitetuksi eikä edes lievennetyksi loputtomista konferensseistä ja kokouksista huolimatta. Olen sitä mieltä että ne jo aikoja sitten olisivat johtaneet supervaltojen väliseen sotaan ellei olisi ydinaseita ja niiden kesken tasapainoa. Tämä seikka on lisännyt supervaltojen välisen sodan riskejä siinä määrin, että sen kynnys on korkea, niin korkea että vaihtoehtona loogisesti ajatellen tulee olla supervallan varma tuhoutuminen ennenkuin sellainen sota syttyy. Ydinaseet ovat näet palauttaneet sodan alkuperäiseen muotoonsa, niin sanotun sotataidon tilalle on astunut ajan alussa vallinnut sukupuuttoon tappaminen.

Nykytilanteen jatkumisen ehtona on, kuten sanoin, voimien tasapaino. Jos toinen joskus jää toisesta sen verran jälkeen ettei tämän tarvitse pelätä ydinaseiden vastaiskua tai jos toinen joutuu sellaiseen poliittiseen tilaan ettei hän kykene ydinasettaan käyttämään, ihmiskunta voi saada niskan päälle päässe

rauhanrakkaudesta peräti toisenlaisen kuvan kuin hän aikaisemmin on pyrkinyt itsestään antamaan.

Näillä perusteilla pidän supervaltojen välistä ydinasein käytyä sotaa toistaiseksi epätodennäköisenä, niin paljon kuin onkin hälisty 'kolmannen maailmansodan' väistämättömästä ydinsotana tulemisesta.

Näin periaatteessa.

Yksityiskohtiin mentäessä on syytä aloittaa Euroopasta, jossa Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton valtapoliittinen kilpailu toisen maailmansodan päätyttyä alkoi, ja jossa sen painopiste siitä lähtien on ollut. Yhdysvaltain jääminen pysyvästi Eurooppaan sodan jälkeen on luonnollisesti ollut Neuvostoliitolle erittäin epämieluisia sekä valta- että turvallisuuspoliittisista syistä. Se on mm. johtanut Neuvostoliiton taholta syvän puskurivyöhykkeen perustamiseen Keskieurooppaan, siihen kuuluvien maiden ja kansojen sitomiseen sekä ideologisesti että sotilas- ja talouspoliittisesti Neuvostoliittoon ja sen tien, koska Yhdysvallat eivät valta- ja turvallisuuspoliittisista syistä ole suostunut luopumaan omasta asemastaan Länsieuroopassa, maanosamme kahtiajakoon Natoon ja Varsovan liittoon.

Kuitenkin on löytynyt tasapainotila, jonka molemmat, joskin 'pitkin hampain' ovat voineet **nykyisen yleistilanteen kestäessä** hyväksyä. Se on sittenkin ollut varmempaa kuin nykyaikaisen suursodan riskin ottaminen. Kun kerran on aikaa, on halvempaa neuvotella ja juonitella kuin sotia siinä toivossa, että kerran voidaan saavuttaa tavoite näin joko Euroopan kansojen asenteiden muuttumisen tai kilpailijan heikentymisen kautta. Umpikuja tulee eteen vasta sitten jos ja kun kilpailija on saatava pois omien suunnitelmien tieltä **heti ja ehdottomasta**, joten ei enää ole mahdollista käyttää halvempia mutta aikaa vieviä keinoja. Hetken kuluttua puutun sellaisen tilanteen syntymisen mahdollisuuden ja syihin.

Muulla maapallolla sensijaan samanlais-ta tasapainoa ei ole valtopoliitiikassa syntynyt. Syynä on ollut että Yhdysvallat on menettänyt siellä uskottavuutensa valtopoliittisena tekijänä. Alkususäys tähän juontuu 1940-1950-luvun taitteessa käytyyn ns. Korean sotaan. Korean niemimaalle oli toisen maailmansodan jäljiltä jäänyt Yhdysvaltain sillanpää, jonka Kiina ja Neuvostoliitto yhdessä kävivät hyökkäyksellä poistamaan käyttäen bulvaaninaan kommunistista Pohjoiskoreaa. Yhdysvallat kykeni YK:n voimaa käyttäen pysäyttämään hyökkäyksen ja valtaamaan niemimaan eteläosan takaisin, mutta kun Yhdysvaltain joukot sitten ulottivat vastahyökkäyksensä Pohjoiskorean alueelle ja kohtasivat kiinalaisten joukkojen iskun, ne pakenivat sekasortoisina takaisin etelään ja kaiken lisäksi Yhdysvaltain sotilaskomentaja erotettiin. Yhdysvallat luopui kerralla valtopoliittisesta tavoitteestaan, sota päättyi ratkaisemattomana eli ts. kommunistinen uhka jäi vaanimaan Yhdysvaltain korealaista sillanpäättä. Toisen ja entistä pahemman kolhaisun Yhdysvaltain valtopoliittinen uskottavuus sai ns. Vietnamin sodassa 1960-1970-luvuilla. Sitouduttuaan ensin johtamaan hyökkäävän kommunismin torjumista Kaakkois-Aasiassa ja puututtuaan tässä mielessä Pohjois-Vietnamin suorittamaan hyökkäykseen Yhdysvallat joidenkin suhteellisen vähäisten uhrien jälkeen luhistui sisä- ja sosiaalipoliittisesti, menetti myös joukkojen sa taistelukyvyyn, pakeni sekasorrossa taistelukentältä ja jätti suojattinsa avuttomina hyökkääjän armoille. Tätä tapausta on juhlittu todisteena kansan rauhanrakkauden voitosta militarismista ja imperialismista, ja niin voidaan hyvin sanoakin. Mutta **valtopoliitti-**

sesti tarkastellen oli kyseessä pelkkä **heikkous**, joka oli omiaan suuresti lisäämään hyökkääjien tahtoa ja valmiutta ot-tamaan suuriakin riskejä pelkää-mättä rankaisua. Kilpailija onkin sen jälkeen edennyt poikki Afrikan Etiopiasta Angolaan, Pohjoisafrikassa Libyasta Algeriaan ja Länsi-Saharaan, koko Kaakkois-Aasiaan, Intiaan ja viimeksi Afganistaniin.

Tämä on synnyttänyt Yhdysvalloissa vasta-reaktion, joka on tuonut presidentiksi Ronald Reaganin, revanssisuunnan profetaan, Jimmy Carterin, valtopoliitiikan defaitistin tilalle. Reagan onkin käynyt yrittämään Yhdysvaltain valtopoliittisen uskottavuuden palauttamista, muuten tyypillisesti amerikkalaisten tapaan liioitellen. Hänen tarkoituk-sensa on varmastikin myöhemmin ryhtyä harjoittamaan myös aktiivista valtopoliitikkaa. En lainkaan epäile hänen tahtoaan siinä suhteessa, enkä liioin Yhdysvaltain resursses-ja, vaikka sikäläinen kansa onkin maailman etevin tuhlaamaan maansa varoja kaikenlai-seen turhaan ja myös utopioihin. Sitä enem-män epäilen **kansan** kestäkykyä kun se on huomannut mitä aktiivisen valtopoliitiikan harjoittaminen siltä vaatii Neuvostoliiton kanssa kilpailtaessa. Olen vakuuttunut siitä, että yritys päättyisi yhtä surkeasti kuin edellisetkin.

Painotan ettei tämä merkitse Yhdysvaltain kansan puolustautumistahdon epäilemistä. Kokemus osoittaa että se sellaisessa tilan-teessa on taistellut sekä sitkeästi että erittäin uhrautuvasti. Tämä ei liene jäänyt Neuvosto-liitonkaan johtajilta huomaamatta. Se onkin havaittavissa Neuvostoliiton harjoittamasta valtopoliitiikasta. Kun on ollut kyse Yhdys-valtain elintärkeistä turvallisuuspoliittisista eduista Neuvostoliitto on aina käyttänyt neuvottelunhakuisia, sanokaamme liennytyk-seen tähtääviä menetelmiä. Milloin sensijaan puuttuminen asioihin edellyttäisi Yhdysval-loilta aktiivista ekspansiiviseksi tulkittavissa olevaan esiintymistä, Neuvostoliiton ote on ollut aina röyhkeyteen saakka ottamatta huomioon kilpailijan reaktioita vakuuttuneena siitä ettei tämä uskalla panna kovaa kovaa vastaan koska pelkää yleisen mielipiteen panevan julkisen sana yllyttämänä hulinaksi.

Enemmän kuin supervaltojen välitöntä aseellista konfrontatiota pelkäänkään eräiden toisarvoisten tekijäin mahdollisuuksia aiheuttaa selkkauksia, jotka saattavat eskaloitua supervaltojen puuttumiseksi niiden perimmälti suurselkkausta haluamatta. Tällai-

set tekijät näet ovat väkivallan käyttämisen suhteen paljon kevytmielisempiä kuin supervaltojen johtajat, osaksi kehittymättömyytensä ja osaksi rajoittuneen poliittisen näköalansa vuoksi. Nykyhetki on täynnä tällaisten ajatollien, sheikkien ja pikkuisten pääministerien toilauksia. Heitä on Irakissa ja Iranissa, jotka selvittävät omia merkityksistömiä vihojaan piittaamatta siitä että se tapahtuu maapallon rikkaimmalla öljyalueella ja öljyn tärkeimmässä kuljetustien tuntumassa. Heitä ovat Khomeini uskonnollisine fanatismeineen ja ihmisteurastuksineen ja Israelin Begin vieraita ydinvoimalaitoksia rauhan vallitessa tuhoavine lentäjiineen, herra Gaddafi salamurhaajineen ja pyhän sodan kaipuineen. Myös Keski- ja Eteläamerikka on täynnä heikkalaisia, se vain on erona että he toimivat vielä tällä hetkellä vähemmän vaarallisella alueella, suursodan puhkeamista ajatellen.

Vaara ei olisi niin suuri kuin se on, elleivät supervallat alituiseen erehtyisi muka omien valtapoliittisten etujen nimissä tukemaan noita seikkailijoita asein ja neuvoin. Tämä tapa on johtanut siihen että poliittiset ja sivistykselliset analfabeetit käyvät sotiaan nykyajan tekniikan uusimmin välinein. Sellainen sitoutuneisuus näihin heimotappeluihin saattaa kerran johtaa siihen että tukijat tempautuvat mukaan.

Näistä toisarvoisten tekijäin kylätappeluista on vaarallisin se, jota käydään öljyn tiimoilta. Se on voinut syntyä vain siten, että teollisuusmaat ovat erehtyneet perustamaan tuotantonsa ja koko yhteiskuntansa sellaisen energianlähteen varaan joka puuttuu niiltä itseltään joko kokonaan tai ainakin suureksi osaksi verrattuna niiden kehittämään tarpeeseen. Niin kauan kun ne siirtomaavaltioina tai öljymaita kontrolloivina saattoivat saada tarpeensa täytetyksi ja jopa öljyn hinnankin sanelluksi, kaikki sujui hyvin. Mutta kun ne sitten käymiensä älyttömien keskinäisten sotien seurauksena olivat menettäneet sekä siirtomaansa että kontrolloikykynsä, niiden talouselämä tuli erittäin haavoittuvaksi. Sitä on pahentanut Neuvostoliiton tapa jatkaa valkoisen rodun veljessotia tukemalla öljymaiden tuotanto-, vienti- ja hintajuonitteluja. Tuloksena on ollut öljyn hinnan kymmenkertastuminen viime vuosikymmenen aikana. Vielä pahempi asia on, että öljymaat jo kerran ovat katkaisseet teollisuusmaiden öljynsaannin saattaen ne taloudellisen sekasorron partaalle. Jos se toistuu ja kestää paria

kuukautta kauemmin, teollisuusmailla ei ole muuta mahdollisuutta välttää talouselämänsä romahtamista kuin turvautuminen väkivaltaan, ja siinä samassa tulee Neuvostoliiton reaktio heti kuvaan. Konfrontaation vaaraa lisää se, että teollisuusmaat ovat hyvinkin läheisesti sitoutuneet Israeliin, öljyä tuottavien arabimaiden veriviholliseen.

On myös muistettava että öljy on rahallisesti saatava, uusiutumaton ja lähitulevaisuudessa ehtyvä luonnonvara, jonka tilalle on ajoissa keksittävä ja kehitettävä kelvollinen korvaaja. Pulan syntymisen vaara on siis suuri ja aina kun sellainen on syntynyt jostakin elintärkeästä tuotteesta tai elintilasta se on johtanut sen väkivaltaiseen valtaamiseen ja puolustamiseen. Jotta niin ei kävisi nytkin, olisi saatava aikaan tuotteen talteenottoa ja oikeudenmukaista jakelua todella hallitsemaan kykenevä organisaatio. YK, joka kait lähinnä edustaa tällaista yritystä ei ikinä siihen pysty. Se on de facto pelkkä supervaltojen valtapoliittikan heittopussi, valtapoliittinen tivoli.

Siirtyäkseni nykyhetken näköaloista tulevaisuuden tarkasteluun totean, että se lähinnä riippuu Kiinan edellytyksistä kehittyä nykyisestä teollisesta jälkeenjääneisyydestään moderniksi kolmanneksi supervallaksi, mikä kokonaan mullistaisi maapallolla vallitsevat valtapoliittiset voimasuhteet. Nähdäkseni edellytykset ovat sekä Kiinan alueen, väestöpohjan että sivistysperinteen osalta hyvät, joskin on mahdollista että Kiina matkallaan vielä kerran hajoaa alkutekijöihinsä. Ellei niin käy, pidän todennäköisenä että Kiinan ja Neuvostoliiton nykyiset vastakohtaisuudet säilyvät ja pahenevat vastaisuudessa, koska ne johtuvat parantumattomista valtapoliittisista eturistiriidoista. Pidän myös todennäköisenä että Kiina jatkuvasti lähentyy Yhdysvaltoihin ja Japaniin ja saa näiltä kehitystään nopeuttavaa taloudellista ja teknistä apua ainakin kunnes se tulee Neuvostoliiton veroiseksi teollisuusvaltakunnaksi ja kilpailijaksi.

Mikäli tällainen vaihtoehto toteutuu, Neuvostoliitto joutuu moninkertaisesti ylivoimaisen vihamielisen koalition saartamaksi sekä Euroopan että Aasian puolella, eli ts. valtapoliittisesti toivottomaan asemaan. Tämä on juuri se tilanne, joka saattaa laukaista jopa supervaltojen välisen sodan silläkin uhalla että siitä tulee ydinsota, koska vaihtoehtona on saarroksiin joutuneen kuristumisen taloudellisena ja poliittisena tekijänä.

Looginen seuraus on , että saarroksiin joutumassa olevan on ryhdyttävä ehkäisytoimeen viimeistään kun saarroksiin joutumisen vaara on tullut ilmeiseksi. Myös on ehkäisyn tarve silloin tullut akuuttiseksi, enää ei ole mahdollista käyttää aikaa vieviä menetelmiä. Syntymässä oleva saartorengas on puhkautava, ja tämän tulee po. tapauksessa tapahtua Euroopassa, jossa Neuvostoliittoa vastassa on eripurainen ja eriarvoinen lauma valtioita ja jossa tarkoitukseen riittävä tavoite, Atlantin itärannikko on lähellä.

Olemmekin joutuneet näkemään miten herkästi Neuvostoliitto jo nykyisin reagoi Länsieuroopan maiden iskukyvyn lujittamiseen, vaikka saarrostuksen vaara on vielä kaukana. Jo nyt tuhannet ydinkärkiset ohjukset, ammuksiset, lentopommit ja ydinmiinat ovat puolin ja toisin valmiina laukeamaan.

Mitä Euroopan eri leireihin joutuneiden maiden tulisi tilanteen johdosta tehdä? Tähän saakka Länsieurooppa on turvautunut Yhdysvaltain suojelukseseen, Keskieurooppa kulkenut Neuvostoliiton vanavedessä. Syynä ovat olleet osaksi voimasuhteiden sanelema pakko, mutta oman osansa on näytellyt myös epäluulo. Länsieurooppa pelkää Neuvostoliiton valtaus- ja ideologisia alistusaikeita, Keski-Eurooppa ennen muuta että Yhdysvallat antaa Länsisaksan nationalisteille tilaisuuden maksaa Keskieuroopan maille vanhat kalavelkansa. Puolin ja toisin ovat kansat alkaneet protestoida ja vaatia syntyneiden ristiriitojen poistamista ennenkuin ne johtavat väkivalta politiikan käyttämiseen.

Toistaiseksi hallitusten politiikka on kyennyt pitämään puoliaan kansojen alkanutta painostamista vastaan. Syynä on, että sellainen umpikuja ei ole vielä näkyvissä, joka saisi väkivallan tulemaan ajankohtaiseksi. Johan minäkin tässä hetki sitten totesin, että on halvempaa ja muutenkin tarkoituksenmukaisempaa neuvotella ja yrittää sopia, aikaa kun vielä on...

Kuitenkin irtaantukaamme nykyhetkestä ja miettikäämme mitä väkivalta politiikan voitto Euroopalle merkitsisi. Neuvostoliiton ja sen liittolaisten ylivoima konventionaalista sotaa käytäessä on niin ilmiselvää verrattuna hajanaiseen, epätasaisesti koulutettuun ja motivoinnin puutteesta kärsivään Natoon, ettei lopputuloksesta ole epäilystä. Ainoa keino pysäyttää idästä tuleva vyöry on ydinaseiden käyttäminen. Se taas johtaa heti niillä annettuun vastaukseen.

Tilanne Euroopassa on tällöin sellainen, että sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto voivat vapaasti käyttää ydinasettaan Keski- ja Länsieuroopassa tarvitsematta koskea toistensa alueisiin tai väestöihin jos eivät pidä sitä itselleen tarkoituksenmukaisena. Länsieuroopassa on tuhansia ydinkärkiä, joiden kantomatka ulottuu vain Keskieurooppaan tai enintään Neuvostoliiton läntisimpiin osiin, sanokaamme Moskovian seuduille saakka. Ne ovat kaikki Yhdysvaltain komennossa, laukaistavissa vain sen luvalla mutta myös laukaistava kun se käskee. Keskieuroopassa on niitä vielä enemmän Neuvostoliiton komennuksessa, eikä niiden kantomatka lainkaan ulotu Länsieurooppaa pitemmälle. Aivan eri organisaationa ovat sitten ns. mannertenväliset ohjukset, jotka ovat sekä alistuksensa että käyttönsä suhteen Yhdysvaltain tai Neuvostoliiton komennuksessa. Molempia ryhmiä **voidaan** siten käyttää erillään toisistaan, yhteistä niille on vain se, että eurooppalaisilla valtioilla ei ole käytön suhteen sananvaltaa. Juuri tällaista erillistä eli — kuten hän sanoi — 'rajoitettua' käyttöä Reagan tarkoitti äskeisessä lausunnossaan rajoitetun ydinsodan mahdollisuudesta. Lausunto oli ilmeinen 'lipsahdus', viittaus vaihtoehtoon josta ei olisi saanut julkisuudessa puhua, ja jota sen vuoksi heti yritettiin mitätöidä, kuitenkin heikoin tuloksin ainakin niiden osalta jotka tietävät mitä heidän kuulemansa merkitsee.

Rohkenen siis päätellä näin: Euroopassa syntyvä sota eskaloituu mitä suurimmalla todennäköisyydellä ainakin Yhdysvaltain toimesta ydinsodaksi, koska Yhdysvallat muuten nopeasti menettäisi Länsieuroopan suojavyöhykkeenään. Laajeni se sitten koskemaan myös Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton alueita ja väestöjä tai ei, Keski- ja Länsieurooppa olisivat joka tapauksessa hetkessä menettäneet merkityksensä poliittisena, taloudellisena ja sivistyksellisenä ihmiskunnan tekijänä. Se raunioituisi ja autioituisi.

Valtapoliittisesti ajatellen sellainen tulos jopa tietyssä määrin vastaisi supervaltojen etuja. Syntyisi leveä rauniovyöhyke niiden välille erottamaan ne toisistaan. Ihmiselle se olisi pitkän ajan käyttökelpoton tai ainakin vain hyvin rajallisesti käyttökelpoinen. Tällaisesta mahdollisuudesta tulisi mielestäni sekä Länsi- että Keskieuroopan maiden johtajien hyvissä ajoin tehdä johtopäätöksen, jotta se ei toteutuisi.

Länsi- ja Keskieuroopan maiden tulisi

ajoissa päästä pois Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisestä puristuksesta, mutta nykyisellään mahdollisuudet näyttävät vähäisiltä. Asenteita sanelee pohjaton epäluuloisuus, joka estää näkemästä vaihtoehtoja. Eihän edes ole harkittu eikä kysytty Neuvostoliitolta minkä hinnan se ehkä olisi halukas maksamaan ehdottomasti puolueettomasta ja pelkästään puolustuksellisesta Länsi- ja Keski-Euroopasta, mitä takeita se ehkä olisi valmis sille antamaan. Ei liioin ole harkittu onko loogista ja siis uskottavaa, että Neuvostoliitto olisi valmis hankkimaan itselleen neljännesmiljardin uusia vihollisia yrittämällä vallata Länsi-Euroopan, kun sillä parastaikaa on heitä saman verran Atlantin takana ja miljardin verran kasvamassa kaakkoisella rajallaan. Logiikka sanoo mielestäni että se olisi sellaisen suuruusluokan typeryyttä, josta ei ole aihetta syyttää Neuvostoliiton johtajia ainakaan heistä saatujen kokemusten nojalla. Mutta epäluuloisuus estää näkemästä ja luottamasta, siinä se.

Olen siis aika pessimistinen eurooppalaisten kyvyn suhteen nähdä tulevaisuuteen po-

liittisen johdon tasolla. Kuitenkin eräänlaista lohtua suovat vastikään alkaneet spontaanit kansalaisliikkeet, jotka vaativat välttämään epäluulon seurauksia. Ehkä niille tulee sellainen painokkuus, että ne pakottavat myös jontoa muuttamaan näkemyksiään.

Olen viime aikoina ollut hiljaisen huvittunut siitä että pari vuotta sitten kirjoittamassani pienessä teoksessa Euroopan kriisi 1987 lähdin tilanteesta jossa Neuvostoliitto ei enää voi sietää Yhdysvaltain läsnäoloa Euroopassa ja uhkaa väkivallalla ellei se poistu täältä. Annan sitten Länsieuroopan poliittisten johtajien itsepintaisesti jatkaa entistä rataa aina sodan kynnykselle saakka, mutta sitten annan Länsisaksasta alkavan ja koko Länsieurooppaan leviävän spontaanisen rauhanliikkeen pakottaa hallitukset viime tingassa muuttamaan kantaa. Silloin ei ollut mitään tietoa moisista kansanliikkeistä, joten niiden synty juuri nyt tilanteen kiristyessä antaa minulle toivoa. Kuitenkin on selvää että niiden saavuttama arvovalta vielä on kaukana tarvittavasta.

PSYKOLOGIA -82

Tilaa: Kuusi numeroa vuodessa 80,- PS-tili 9544-2
jäsen tilaus 70,- (sis. jäsenmaksun),
opiskelijatilaus 45,- (sis. jäsenmaksun)
irtonumero 15,-

Psykologia-lehden osoite:
Snellmaninkatu 9-11 00170 Helsinki 17 puh. 90-608586
Julkaisija: Suomen psykologinen seura ry.

Eero Tarasti

Myyteistä mytologismeihin — lyhyt johdatus myyttisen ajattelun morfologiaan

Viime keväänä alkaneesta, myyttejä käsittelevästä sarjasta julkaisee Katsaus prof. Eero Tarastin ja taiteilija Zoltan Popovitsin alukset.

Myytin todellisuus ja näin myös myytin ongelmakenttä on äärimmäisen monitahoinen ja kompleksikas. Tämä johtunee siitä, että on olemassa monia mahdollisia myytin lukutapoja ja määritelmiä. Seuraavassa pyritään esittelemään suppeasti muutamia niistä jakamalla eri teorial myyteistä kahteen pääluokkaan sen mukaan kiinnittävätkö ne huomionsa voittopuolisesti myytin sisältöön, sen ainekseen vai suuntautuvatko ne myytin erityiseen muotoon tai ilmaisutapaan. Karl Kerényi, joka yhdessä Jungin kanssa loi yhden tämän vuosisadan tunnetuimmista myyttiteorioista, jakoi mytologian taiteeseen (*Kunst*) ja ainekseen (*Stoff*) pitäen niitä saman ilmiön kahtena eri aspektina. Samoin tässäkin johdatuksessa myytin tutkimukseen tarkastellaan ensiksi myytin **sisältöä** antropologisesta, psykologisesta ja esteettisestä näkökulmasta ja toisaalta sen **rakennetta** filosofian ja semiotiikan kannalta.

Antropologian näkökulma

Useimmissa antropologisissa tai etnologisissa myyttiteorioissa korostetaan elävän myytin tärkeyttä itse myytin määrittelyssä. Antropologin kannalta myytit ovat elettyjä ajatusmalleja, joilla on merkittävä asema ei vain koko heimoyhteisön konkreettisessa elämässä vaan ylipäättään primitiivisessä mielenlaadussa. Bronislaw Malinowskin mukaan juuri ne siteet, jotka liittävät myytin alkuasukkaan muuhun elämään ja koko sosiaaliseen koneistoon ovat tutkijallekin ensiarvoisen tärkeitä. Hänen mukaansa tärkeintä on tietää, miten alkuasukkaat elävät myyttinsä. Tällöin ei ole epäilystäkään siitä, että mytologian pääfunktio on menneen lujittaminen, vakuuttaminen magian totuudesta, moraalin ja lain sitovista voimista, uskonnollisen rituaalin todellisesta arvosta viittaamalla tapahtumiin, jotka ovat sattuneet hämärässä menneisyydessä, 'kulta-aika-

na'. Tässä mielessä myytti on ikään kuin sanoma menneisyydestä ja samalla ennuste yhteisön arvojen tukemiseksi ja yksilön mielen koossapitämiseksi elämän kriiseissä ja ristiriidoissa. Myyttejä ei kerrota vain huvin vuoksi pelkkänä ajankuluna, vaan ne liittyvät 'pyhän' alueeseen kulttuurissa. Niinpä myytteihin liittyikin arkaaisissa yhteiskunnissa erityinen **Festivitätsgefühl**, juhlahuuden tunne, jonka tarkoituksena on irrottaa ne arjen vyöhykkeestä.

Antropologille myytti edustaa siten ennen kaikkea pyhää perimätietoa, alkukantaista uskomusta, jolloin meitä luonnollisesti kiinnostaa tietää, millaisesta tiedosta ja uskomuksista on kyse. Jotkut tutkijat tuntuvat lähes rinnastavan myytin ja kosmologisen syyopin toisiinsa. Martti Haavion mielestä myytti on lyhyt tai laajempikin eepinen kertomus, joka tarjoaa primitiiviselle ihmiselle 'tieteellisen' vastauksen kysymyksiin olivaisen, maailman ja sen eri osien alkuperästä. Tämän määritelmän on Mircea Eliadekin valmis hyväksymään pitäen sitä kuitenkin myytin yksinomaiseksi rajaamiseksi liian suppeana: myytti kertoo pyhän tarinan siitä miten yliluonnollisten olentojen ansiosta jokin todellisuus — oli se sitten koko kosmos tai sen osa, eläin, kasvi, maantieteellinen paikka, ihmisen käyttäytyminen tms. — on tullut maailmaan. Kyseessä on siten aina luomiskertomus, selostetaan miten jokin on syntynyt, alkanut olla. Myyttien henkilöt ovat yliluonnollisia olentoja, jumalia tai henkiä, joiden suorittamia usein dramaattisia pyhän erilaisia loukkauksia myytit saattavat myös kuvata. Karl Kerényin luokittelun mukaan kaikki nämä tekijät muodostavat kuitenkin vasta mytologian ensimmäisen osan — jäljelle jäävää aluetta voi nimittää saduksi ja siinä runoilevalla mielikuvituksella on tärkeä osuutensa. Varsinaisen myytin ja sadun välinen ero ei Kerényin mukaan ole niinkään aineistossa eikä muodossa, vaan kertojan asennoitumisessa niihin. Mikäli elämä sisältyy kerrottuun tarinaan täysipainoisena ja ilmenee suurissa seremoniallisissa muodoissa, kultissa tai rituaalissa, niin kyseessä on myytti. Jos taas seremoniat supistuvat aivan pieniksi, kertomiseksi, kuuntelemiseksi ja lopulta pelkäksi lukemiseksi ja elämän panos kutistuu nautinnolliseksi itsensäunohtamiseksi, niin kyseessä on satu ja pelkän lukemisen tapauksessa romaani.

Mytologian kolmatta pääosaa hallitsee Kerényin mukaan historiallinen aines: jonkin

jumalan taistelut myytissä voivat heijastaa niitä taisteluita, joita hänen kulttinsa leviäminen on maksanut. Tätä mytologian puolta Kerényi kutsuu sankaritaruksi.

Toisaalta niin myytillä, sadulla kuin sankaritarullakin on yhteisiä piirteitä, jotka paljastuvat erityisesti jos tarkastellaan niiden päähenkilöiden vaihteita, jotka etenevät yllättävän samantyyppisinä tapahtumien ja tilanteiden ketjuina. Tavallisimmin nämä vaiheet ovat: 1) sankarin alkuperä, 2) syntymä, 3) uhanalainen lapsuus, 4) sankarin varttuminen, 5) haavoittamattomuuden saavuttaminen, 6) sankariteot (esim. taistelu lohikäärmettä vastaan), 7) neidon valloittaminen suurten vaarojen jälkeen, 8) matka Tuoneleen, 9) paluu voittajana, 10) kuolema. Voidaankin aiheellisesti pohtia kysymystä, miten on mahdollista, että niin monissa maailmanosissa sankarin elämän malli aina noudattaa samaa kaavaa. Miksi sankaritarujen kertojat eivät ole vuosituhansien kuluessa ottaneet kertomuksensa koristeeksi ja rakenteeksi uusia motiiveja? Tämä voidaan selittää sillä, että myytit ja sankaritarinat liittyvät arkaaisissa yhteiskunnissa läheisesti riitteihin, joissa tietyille yksilön ja yhteisön ydinongelmille annetaan ratkaisumalli rituaalisen toiminnan muodossa. Riitti **esittää** sen miten esi-isät ovat ratkaisseet kyseisen ongelman — myytit puolestaan **kertovat** sen.

psykologian näkökulma

Juuri se, että myytit ovat niin yllättävän samanlaisia maapallon eri kulttuureilla, on muodostanut myyttien psykologiselle tutkimukselle älyllisesti kiehtovan lähtökohdan. Muuan tunnetuimpia selitysyriytyksiä myyttien samuudelle on ns. arkkityypiteoria. Carl Jungin mukaan myytit perustuvat arkkityyppeihin, jotka ovat eräänlaisia kaikille ihmisille yhteisiä sielullisia orgaaneja. Ne edustavat tai henkilöivät tiettyjä vaistomaisia tapahtumia ihmisen primitiivisessä, hämärässä psyydessä, tietoisuuden varsinaisissa, mutta näkymättömissä juurissa. Jungin luomalta teoreettiselta pohjalta on sittemmin kehitelty lukematon määrä erilaisia sovellutuksia mytologian tutkimukseen, joista yhtenä, kylläkin varsin kiinnostavana, esimerkkinä voidaan pitää ranskalaisen Roger Caillois'n teoriaa myyttisistä tilanteista.

Mihin perustuu myyttien vaikutusvoima eli mihin affektiivisiin tekijöihin tai tarpeisiin se pyrkii vastaamaan? Tätä kysymystä ei Cail-

lois'n mielestä ainakaan psykoanalyysi ole kyennyt ratkaisemaan, vaikka sen kehittämä kompleksin käsite onkin tuonut valaistusta myös myyttien psykologiseen todellisuuteen. Caillois puhuu yhtäältä myyttisistä tilanteista, jotka voidaan tulkita psykologisten konfliktien heijastumiksi ja toisaalta myyttisistä sankareista, jotka ovat näihin konflikteihin ratkaisun löytäviä henkilöitä. Sankari on eräänlainen idealisoitu ihmisyksilö, jonka yhteisö antaa ratkaista konfliktitilanteen esim. rikkomalla sen tabuja. Yksilö korvataan sankarilla, koska hänelle on psykologisesti ottaen mahdollista ratkaista näitä myyttisiä tilanteita. Sankari rikkoo hänen puolestaan kieltoja, kun taas myytti antaa tälle rikkomiselle usein inhimillisen suuruuden ja vakuuttavuuden leiman, mikä jossain määrin kompensoi syällisyyttä.

Näin ollen Callois palauttaa mytologian sen perustana oleviin psykologisiin prosesseihin, joiden pääominaisuutena hän pitää ns. surdeterminaatiota (mitä termiä on käytetty myös kirjallisuuden myyttikritiikissä, erityisesti Charles Mauronin psykokriittisessä menetelmässä). Se tarkoittaa myytin kykyä tulkita mitä vaihtelevimpia psykologisia prosesseja, liittyä aina uudenlaisiin merkityksiin yksilön ja yhteisön historian eri vaiheissa. Tämä myytin heijastuminen niin monille tahoille selittää Caillois'n mielestä myös pohjimmaltaan sen, etteivät sen taustana olevat psykologiset konfliktit ilmene suoraan psykologisella kielellä, joka olisi omiaan niiden käsittelyyn, vaan lainaavat sadunkerronnan koristeita. Ilman runouden ja fantasian ilmiä myytit tuskin vaikuttaisivatkaan mieleemme niin voimakkaasti.

Kirjallisuuden näkökulma

Kirjailija ja yleensä taiteilija pystyy usein kuvaamaan myyttien hienosyistä sisältöä psykologisesti vaikuttavammin kuin varsinainen mytologian tutkija. Tällöin tulee kuitenkin ottaa huomioon, mikä on se psykologia jonka mukaan myyttejä tulkitaan. Voiko esim. antiikin tai muinaisskandinavian myyttejä tulkita samalla psykologialla, mikä hallitsee länsimaisen 1800-luvun romaanisankarin sielunelämää? Toisin sanoen, mikä on se tulkinnan viitekehys, johon myytit liitetään? Thomas Mannin kirjailijakehityksessä vähitellen kasvava kiinnostus myyttiuskonnonhistoriallista kohtaan merkitsi siirtymistä 'porvarillisuuskilöllisestä' viitekehystä kohti 'tyy-

pillistä, yleistä ja inhimillistä' painottavaa näkemystä. Northrop Frye on kuvannut tällaista myyttisen aineksen muuntumista erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa: "Jumalamyytit muuttuvat sankarilegendoiksi, sankarilegendat tragedioiden ja komedioiden juoniksi, tragedioiden ja komedioiden juonet enemmän tai vähemmän realistisen fiktion juoniksi." Näiden muutosten Frye ei kuitenkaan usko vaikuttavan itse myyttisen tarinan rakenneperiaatteisiin, jotka jäävät vakioiksi, vaikka luonnollisesti sopeutuvatkin jossain määrin tähän viitekehysten vaihteluun. Toisaalta Frye puhuu arkkityypin käsitteestä tarkoittaen sillä symbolikompleksia, moninaisten merkitysten sinfoniaa. Arkkityypeistä muodostuu edelleen kokonaisia temaattisia verkostoja, jotka lopulta määrittelevät jonkin kirjailijan 'persoonallisen myytin', ts. hänen tuotantonsa tyypilliset myyttiset tilanteet ja niihin liittyvät symbolit. Myyttien tutkiminen taiteen alalla johtaa näin lopulta itse taiteellisen luomisprosessin ja taiteilijan psykologian kätköihin.

Filosofian näkökulma

Myyttien filosofia kiinnosti erityisesti saksalaista uuskantilaista ja hermeneuttista filosofiaa vuosisatamme alussa, jolloin pyrittiin hahmottelemaan myyttisen ajattelun logiikkaa ja sen eri modaaliteetteja. Erityisesti Karl Jaspersin laajassa, perisaksalaisessa teoksessa *Psychologie der Weltanschauungen* omistetaan laajaa huomiota myyttiselle maailmankuvalle, joka goetheläistä kehitysajatusta noudattaen sijoitetaan kolmen maailmankuvan — luonnonmyyttisen, luonnonhistoriallisen ja luonnonmekaanisen — sarjaan. Nämä kolme asennoitumista ovat Jaspersin mukaan keskenään alituisessa taistelussa, mikä syntyy siitä, että jokin niistä pyritään 'absolutisoimaan' muiden kustannuksella.

Luonnonmekaaniselle maailmankuvalle on ominaista luonnon näkeminen analyysin ja abstraktion avulla, laskettavana ja hallittavana. Luonto, elämä ja yhteiskunta ymmärretään monimutkaiseksi koneeksi. Luonnonhistorialliselle maailmankuvalle taas on ominaista keskittyminen runsaisiin aistihavaintoihin: luonto nähdään sen värikkäässä moninaisuudessa, sen suhteet ilmenevät havainnollisina tyypeinä eikä teoreettisina lakeina. Vihdoin kolmannessa maailmankuvassa, luonnonmyyttisessä, joka ilmenee aidoimmin vaikeaselkoisissa analogioissa,

symboleissa ja myyteissä, ihminen on kaiken nähdessä sisäisessä sukulaisuudessa — ihmiset, eläimet, tähdet, kasvit, mineraalit jne. Vaikka kaikki puhtaasti elämyksellinen, sielullinen, symbolinen ja ei-objektiivinen (mikä muiden maailmankuvien kannalta on epätodellista) on siinä vallitsevana, niin se ei kuitenkaan perustu subjektiiviseen satunnaisuuteen. Luonnonmyyttisellä maailmankuvalla on vielä lisäksi omat vastineensa sielullisella alueella — erityiset sielullismyyttiset hahmot, jotka ovat eräänlaisia idealisointeja todellisista, historiallisista persoonallisuuksista. Tämä sielullismyyttinen maailma on mielikuvituksellinen, mutta samalla rakenteeltaan selkeä ja läpinäkyvä. Siihen kuuluvilla hahmoilla — myyttisillä sankareilla — on usein paljon problemaattisempi psykologia kuin todellisilla ihmisillä, sillä heidät nähdään eräänlaisina tyyppinä. Tällaiset tyytit syntyvät, kun annamme luonteemme yksittäisten ominaisuuksien jäädä pois tai kun oletamme tekoja joihin emme ole kykeneviä tai lopulta kun kuvittelemme joitain ominaisuuksiamme kehitetyinä ääretömiin ja absoluuttisiin mittasuhteisiin.

Sielullismyyttinen maailmankuva ei kuitenkaan ole Jaspersin mielestä tietoinen ja keinotekoinen konstruktio, vaan se on elettyä todellisuutta ihmisen sisäisyyden ulottuvuudella — samoin kuin luonnonmyyttinen maailmankuvakin, joka myös usein toimii sen kontekstina. Nämä molemmat myyttisen lajit ilmenevät parhaiten Jaspersin mukaan niissä kokemuksissa ja tuntemuksissa, joita tavallisesti nimitetään 'esteettisiksi'.

Tässä yhteydessä on muistettava, miten muuan toinen saksalainen filosofi Ernst Cassirer korostaa myyttisen tietoisuuden autonomisuutta ja jopa varoittaa suhteuttamasta myyttiä muihin 'symbolisiin muotoihin' pelkästään sisällöllisessä mielessä. Myyttinen ja esteettinen fantasia ovat juuri siinä suhteessa sukua toisilleen, että ne eivät ole pelkästään reaktioita ulkoapäin tuleviin vaiutteisiin, vaan ennemminkin aitoja ja itsenäisiä henkisiä toimintoja. Cassirerin mielestä mytologiaa on pidettävä itseensä suljettuna ja itsestään käsin ymmärrettävänä systeiminä, mikä liittyy hänet strukturalistisen tieteen tradition linjaan viitaten jo Lévi-Straussin suuriin myyttisten sistemien strukturaalisiin analyyseihin. Myytti näyttää tältä kannalta itseensä suljetulta maailmalta, jota voidaan ymmärtää vain sen sisäisten struktuurilakien mukaan. Tämän tietoteo-

reettisen näkökulman voisivat luultavasti hyväksyä jopa sellaiset vastapoolit kuin J. P. Sartre ja Lévi-Strauss. Tarvitsee vain palauttaa mieleen se mitä Sartre sanoi tutkimuksessaan mielikuvituksesta erityisenä tietoisuuden lajina: "... Niinpä tietoisuuden synteettisten toimintojen joukossa tiettyinä hetkinä ilmenee struktuureja, joita kutsumme kuvitteleviksi tietoisuuksiksi. Ne syntyvät, kehittyvät ja katoavat omien lakien mukaan, jotka yritämme määritellä. Olisi suuri erehdys sekoittaa tämä kuvittelevan tietoisuuden elämä, joka säilyy, järjestyy ja hajoo, tämän tietoisuuden objektiin, joka aikojen kuluessa säilyy muuttumattomana."

Sartren määritelmä '**conscience imageante**' on helppo rinnastaa myyttiseen tietoisuuteen, siinä mielessä kuin Cassirer ja Lévi-Strauss sen ymmärtävät. Cassirerin mukaan primitiivisinkin myyttinen ilmaus on enemmän kuin vain pelkkä olemisen heijastus, joten myyttiä ei voida koskaan määritellä sen kohteen mukaan, koska mikä hyvänsä ilmiö voi tulla myyttisen tietoisuuden kohteeksi ja saada siten myyttisen merkityksen. Myyttisyys ei ole siis mikään objektiivinen ominaisuus, vaan se syntyy tietystä suhtautumisesta (**Bezogenheit**), jota Cassirer nimittää myyttis-uskonnolliseksi tarkastelutavaksi.

Toisaalta myyttikin alkaa siitä, että erotuksettomaan ja jäsentymättömään olemiseen tuodaan eroja ja näin rikotaan tietoisuuden tilojen yhtäläisyys ja samanlaisuus. Cassirer hahmottelee erityisen myyttisen tietoisuuden muoto-opin, jonka peruspiirteet ovat abstrakteja tilaan, aikaan ja lukuun liittyviä erotuksia. Myyttistä tilaa esimerkiksi luonnehtii se, että jokaisella suunnalla ja paikalla on oma myyttinen tunnearvonsa ja värityksensä. Ne päätyvät toisaalta kaikki varsinaiseen myyttiseen peruserotteluun pyhän ja maallisen välillä, kuten edellä jo mainittiin. Myyttiselle aikakäsitykselle taas on ominaista, että siinä jokin tietty sisältö on asetettu ajallisen etäisyyden päähän. Juuri tämä piirre erottaa myyttisen ajan historiallisesta ajasta: myyttinen aika ei ilmene niin kuin historiallinen pelkkänä suhteena, jossa nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden hetket työntävät alinomaa toisiaan syrjään, vaan kiinteä raja erottaa empiirisen nykyisyyden myyttisestä alkuperästä ja antaa tälle erottelulle peruuttamattoman luonteensa. Tältä kannalta on ymmärrettävää, että myyttistä tietoisuutta on joskus nimitetty ajattomaksi. Ylipäänsä myyttinen näkemys

ajasta, samoin kuin tilastakin, on läpeensä konkreettinen ja kvalitatiivinen. Myytille ei ole olemassa mitään aikaa tai peräkkäisyyttä sinänsä, vaan vain tiettyjä konkreettisia hahmoja ja niiden tulemia ja menemisiä. Myytin ja musiikin aika ovat tällaisen tulkin kannalta varsin läheisiä sukulaisia — myös musiikin aika on laadullista 'kestoa'. Sama musiikillinen aihe toistuessaan eri kohdissa musiikkiteosta on enää ainoastaan samanlainen, koska sen asema teoksen kuluksa ja aikauniversumissa antaa sille aina uuden merkityksen.

Myytin suhteessa muihin symbolisiin muotoihin näyttelee ratkaisevaa osaa se mihin jo edellä viitattiin 'surdeterminaation' käsitteellä. Se, että yhtä ja samaa sanaa voidaan käyttää aivan erilaisissa merkitysyhteyksissä muodostaa myös myyttien selityksen avaimen. Toisaalta myyttiä ei voi pitää vertauskuvallisen kielen ilmentymänä ts. toisena kielenä, jonka taakse kätkeytyy jokin kuvittelu, anagoginen merkitys. Juuri tällainen erottelu välittömän konkreettisen merkin ja sen sisältämän välillisen, ideaalisen merkityksen välillä on myyttiselle tietoisuudelle vieras. Vasta me, myyttisen sanoman vastaanottajat, jotka emme enää elä alkupe-
räisessä, koskemattomassa myyttisessä tietoisuudessa, liitämme tuon kuvittelun merkityksen siihen. Siinä missä me näemme esittämisen suhteen, myyttiselle tietoisuudelle vallitsee identtisyuden suhde. Kuva ei esitä asiaa, vaan se on asia.

Juri Lotman ja B. A. Uspenski, Tarton semioottisen koulukunnan kaksi johtavaa tutkijaa, tarkastelevat juuri tätä tilannetta, jossa ei-mytologinen tietoisuus joutuu tekemisiin alkuperäisen myyttisen tietoisuuden tuotteiden kanssa. Heidän mukaansa tieteen alueella tämä tilanne tuottaa myyttisten tekstien loogisia muunnoksia ja versioita, taiteen alueella taas metaforisia konstruktioita. Eräissä tapauksissa myyttistä tekstiä pidetään symbolina, joka on kuitenkin vain tulos myytin lukemisesta siihen nähden ulkoisen semioottisen tietoisuuden näkökulmasta.

Tällainen myyttien uudelleentulkinta, niiden sijoittaminen uuteen kontekstiin — sanalla sanoen tuo Thomas Mannin kirjenvaihdossaan Karl Kerenyin kanssa kuvaama myytin '**umfunktionieren**', on kuitenkin kyttävä erottamaan myyttisten hahmojen spontaanista syntymisestä yksilöllisessä ja sosiaalisessa tietoisuudessa. Kyseessä on näet

vain 'mytologismi' eli myytin jäljittely myyttisen tietoisuuden ulkopuolella. Juuri tähän ilmiöön Fr. Schelling viittaa Johdatuksessaan mytologian filosofiaan sanoessaan, että jokaisen suuren runoilijan tehtävänä on luoda oman aikansa tarjoamasta aineksesta oma mytologiansa, samoin kuin Dante tai Shakespeare loivat oman myyttimaailmansa oman aikansa ja kansansa tavoista ja historiasta.

Semiotiikan näkökulma

Moderni semioottinen eli merkkitieteellinen lähestymistapa hyväksyy periaatteessa sen katsantokannan, että myytti on ilmaus erityisestä tietoisuuden lajista, jonka tapa suhtautua ilmiöihin ja jäsentää niitä sekä lopulta esittää niitä, tekee näistä ilmiöistä myyttejä. Myyttejä on siis olemassa niin kauan kuin on olemassa myyttinen tietoisuus, joka tuottaa niitä.

Roland Barthes on esittänyt koko joukon esimerkkejä nykyaajan myytteistä ja analysoinut myytin erityistä merkkirakennetta semiotologian käsitteiden ja metodien avulla. Myyttiä ei Barthesinkaan mielestä määrittele sanoman sisältö, vaan se tapa, jolla myytti antaa jollekin ilmiölle merkityksen ja muodon.

Tarkasteltaessa myyttisten ilmausten rakennetta, huomataan niiden perustuvan kaikissa tapauksissa jo valmiiseen ainekseen, jona voi olla mikä hyvänsä kulttuurinen tosiasia: puhe, valokuva, filmi, urheilu, teatteri, mainos, musiikki. Kun myytti ikään kuin tarttuu tähän ainekseensa, se puolestaan kadottaa oman sisältönsä myytin hyväksi. Oli sitten kyseessä kirjallisuuden, maalauksen tai musiikin tarjoama merkkijoukko, myytti ottaa siltä pois sen oman itsenäisen merkityksen ja alistaa sen oman systeeminsä lähtökohdaksi. Myyttistä termiä voi siten lähestyä kahdelta kannalta: aineksena toimivan ensimmäisen merkkijärjestelmän kannalta se on täynnä merkitystä, mutta myytin kannalta, myyttisen merkkijärjestelmän osana se tyhjenee ja väistyy taka-alalle tehdäkseen tilaa uudelle myyttiselle merkitykselle.

Tämän teorian havainnollistaminen ei ole vaikeaa — ajatellaan vaikka 1900-luvun alkupuolen futurismiin liittynyttä koneiden palvontaa. Esimerkkejä olisi helppo löytää mistä tahansa futuristisesta runoudesta tai maalaustaiteesta tai musiikista. Otettakoon esimerkiksi Arthur Honeggerin sävellys Paci-

fic 231 rautatieveturin mytologisoineineen. Myytin aineksenahan saattoi tuona kautena olla mikä tahansa kone ja sisältönä 'uusi henki', modernismi, tehokkuus, tuottavuus jne. eli viime kädessä Jaspersin kuvaama luonnonmekaaninen maailmankuva, jossa 'itse koneetkin voivat saavuttaa myyttisen elämän'. Honeggerin sävellyksen tarkoituksena ei ole kuvata rautatieveturin rakennetta ja toimintatapaa, vaan sen toimimista myyttisenä merkinä sen ajan kulttuurissa. Samaa konemyyttiä vartioimalla, mutta arvottamalla sen käänteisesti saattoi Jean Cocteau antaa omalle Oidipus-myytin tulkinnalleen nimen *La machine infernale*.

KIRJALLISUUTTA:

- Roger Caillois: *Le mythe et l'homme*, Gallimard 1972
 Ernst Cassirer: *Philosophie der symbolischen Formen, zweiter Teil: Das mythische Denken*, Berlin 1925
 Georges Dumezil: *Mythe et épopée, Types épiques indo-européens: un héros, un sorcier, un roi*, Gallimard 1971
 Roland Barthes: *Mythologies*, Paris 1957
 Mircea Eliade: *Aspects du mythe*, Gallimard 1963
 Northrop Frye: *Anatomy of Criticism*, Princeton 1957
 Martti Haavio: *Puheita ja kirjoitelmia* 1959-1973, Porvoo 1974
 André Jolles: *Einfache Formen*, Halle 1930
 Claude Lévi-Strauss: *Mythologiques I-IV*, Paris 1964-1971
 Juri Lotman & B. A. Uspenski: *Mythe, nom et culture, essée teoksessa Ecole de Tartu. Travaux sur les systemes de signes*, Bruxelles 1976
 Thomas Mann & Karl Kerényi: *Roman-dichtung und Mythologie. Ein Briefwechsel mit Thomas Mann*, Zürich 1945
 Charles Mauron: *Des métaphores obsédantes au mythe personnel*, Paris 1963
 Jean-Paul Sartre: *L'imaginaire*, Gallimard 1968
 F. W. J. Schelling: *Philosophie der Kunst, Dritter Band*, Leipzig 1907
 Eero Tarasti: *Myth and Music. A Semiotic Approach to the Aesthetics of Myth in Music, especially that of Wagner, Sibelius and Stravinsky*, Mouton Publishers, The Hague 1979.

Zoltan Popovits

Muoto ja myytti

Se näkökulma mytologiaan, joka kiinnostaa minua eniten, on parhaiten lähestyttävissä antropologian kautta. Haluaisin lukea otteen eräästä keskustelusta, jossa vanha intiaanimies selittää, kuinka ihminen saavuttaa viisauden. Hän kutsuu tällaista henkilöä soturiksi — ihmiseksi, joka väijyy tietoa.

"Soturi on tietoinen siitä, että maailma muuttuu heti kun hän lopettaa puhumasta itselleen. Tarkoitan, että maailma on sellainen ja tällainen ja niin ja näin vain siksi, että me kerromme itsellemme, että näin on. Sinun ongelmasi on, että sekoitat maailman siihen mitä ihmiset tekevät. Me kaikki teemme niin. Asiat, joita ihmiset tekevät, ovat kilpiä meitä ympäröiviä voimia vastaan. Se, mitä me ihmisinä teemme, lohduttaa meitä ja saa meidät tuntemaan olomme turvalliseksi. Mitä ihmiset tekevät, on oikeutetusti todella tärkeitä, mutta vain kilpenä. Me emme koskaan opi, että asiat, joita teemme ihmisinä, ovat vain kilpiä ja me annamme niiden dominoida ja horjuttaa elämäämme."

— "Mitä kutsut maailmaksi?"

"Maailma on kaikki se, mikä on suljettu tänne", hän sanoi ja polki maata jalallaan. "Elämä, kuolema, ihmiset, voimat ja kaikki muu, joka ympäröi meitä. Maailma on käsittämätön. Me emme tule koskaan ymmärtämään sitä. Me emme tule koskaan selvittämään sen salaisuuksia. Niinpä meidän tulee kohdella sitä sellaisena kuin se on,

mysteerinä.

Soturi ymmärtää, että asiat, joita ihmiset tekevät eivät missään olosuhteissa saa olla tärkeämpiä kuin maailma. Ja niin soturi kohtelee maailmaa loputtomana mysteerinä ja sitä, mitä ihmiset tekevät, loputtomana hullutuksena."

Mielestäni nämä ajatukset sopivat tähän yhteyteen, koska mytologia on tapa, jolla kokonainen kulttuuri voi puhua itselleen ja kokonaistaa pyrkimyksiään. Mutta mytologia toimii myös siltana maailman mysteerion ja sen välillä, mitä ihmiset tekevät. Sen merkitys on asettaa sattumanvarainen ja ohimenevä oikeaan suhteeseen ikuisuuteen verrattuna. Se tekee sen hahmottamalla tulkinnallisen kokonaisuuden maailmasta aikansa keinoilla.

Shakespearen määritelmä työstään: "Nos-taa, tavallaan, luonnolle peiliä" on yhtälailla mytologian määritelmä. Sanat ovat symbolleja, samoin kuin rituaalit ja kuvat. Niin ovat myös päivittäiset tavat ja eleet. Kaiken tämän läpi heijastuu laajempi todellisuus. Symbolit avaavat mieltämme totuudelle, vaikka eivät itse ole totuus. Jokaisen kulttuurin ja aikakauden täytyy kehittää omat symbolinsa, niitä ei voi lainata.

Perinteellisen mytologian sisällössä symbolit esitetään sosiaalisesti ylläpidetyissä riiteissä, joiden kautta yksilö voi kokea tiettyjä tuntemuksia ja sitoumuksia. Luo-

vassa mytologiassa eli "taiteessa" tämä järjestys on päinvastoin. Yksilöllä on ollut henkilökohtainen kokemus. Kokemus kau-neudesta, kauhusta tai selvydestä, jota hän pyrkii kommunikoimaan symbolien avulla ja jos hänen havaintonsa on ollut riittävän syvä ja merkityksellinen, hänen viestilleen tulee elävän myytin arvo ja voima, — niille, jotka tunnistavat sen symboliikan.

Vakiintuneessa kulttuurissa, jossa ulko-puoliset vaikutteet ovat vähäisiä ja muutokset hitaita, voi kehittyä moniulotteinen myyttisen symbolien järjestelmä. Muinaisessa Egyptissä kirjoitukset ja kuvat muodostivat saumattoman kokonaisuuden ja säilyivät tarkoituksenmukaisina noin sadan sukupolven ajan. Vaikeat abstraktit käsitteet elämästä ja kuolemasta voitiin selvästi välittää kaikille. Sen sijaan meidän nopeasti muuttuvassa kulttuurissamme lähes ainoat vakaat kuvasymbolit ovat liikennemerkkit. Voidakseen kommunikoida syvemmällä tasolla nykyaikana taiteilijan tulee löytää muotoja, joiden kuvakieli on ajankohtainen ja kuitenkin sisältö säilyvä.

Ihanteellisesti myyttinen symboliikka toimii yhdistäjänä ihmisessä itsessään, ihmisen ja hänen kulttuuripiirinsä välillä, ihmisen ja hänen kokemansa maailmankaikkeuden välillä ja lopuksi ihmisen ja olemassaolemisen arvoituksellisuuden välillä.

Esimerkkinä ensimmäisestä kohdasta, myyttisen symboliikan toiminnasta yhdistäjänä ihmisessä itsessään, haluaisin tarjota erästä tunnettua elävää myyttiä, tarinaa Lumikista. Mielestäni se on ihailtavan mytologinen tarina, joka valaisee seksuaalisen heräämisen kauhua ja kauneutta. Se sisältää kaikki tutut elementit. Nimessä jo ilmenee sukupuolinen viattomuus. Tarinassa taas äidin ahdistus katoavasta sukupuolisuudesta ja mustasukkaisuus, joka johtaa hyökkäävyyteen. Äidin ja tyttären välinen avoin risti-riita, tyttären yritys muodostaa erilaisia ei-seksuaalisia suhteita perheen ulkopuolella. Lopullinen seksuaalinen hyväksyntä, ja herääminen lapsuuden mielikuvitusmaailmasta.

Mytologian raaka-aineet löytyvät alitajunnastamme ja alitajuntamme on kollektiivista. Se on yhteistä omaisuutta koko ihmiskunnalle. "Jos olisi mahdollista personoida alitajunta" kirjoitti Jung, "ehkä kuvailisimme sitä kollektiiviseksi ihmiseksi, joka koostuu molempien sukupuolten luonteenpiirteistä ja joka on nuoruuden ja vanhuuden, syntyvän

ja kuoleman yläpuolella ja jolla olisi inhimillisiä kokemuksia kahden miljoonan vuoden ajalta. Jos sellainen olento olisi olemassa, hänet korotettaisiin kaiken ajallisen muutoksen yläpuolelle. Nykyhetki ei merkitsisi enempää eikä vähempää hänelle kuin mikä tahansa vuosi sadasta vuosisadasta ennen Kristusta. Hän olisi ikivanhojen unelmien uneksija — ja mittaamattoman kokemuksen takia hän olisi vertaansa vailla oleva ennustaja.

Hän olisi elänyt lukemattomia kertoja yksilön, perheen, heimon ja kansan elämäkaaren, ja hänen hallussaan olisi elävä tietoisuus kasvun, kukoistuksen ja kuihtumisen rytmistä.”

”Ihmiselämää varjostaa kaksi väistämättöntä eroamista. Toinen on eroaminen äidin ruumiista. Tämä eroaminen on jokaiselle ihmiselle lupaus omasta henkilökohtaisesta ja jakamattomasta kuolemasta. Toinen on tämän lupauksen lunastus, jolloin ihminen eroaa kaikesta siitä, mikä on hänelle tuttua. Näiden kahden tapahtuman välisenä aikana ihminen käy jatkuvaa henkistä kamppailua kamppailu on näiden veistosten teema.” Näin kerroin joku aika sitten eräitten veistosteni taustavaikutteista, joissa myyttisellä aineistolla oli suuri osuus.

Haluaisin tässä yhteydessä vähän laajentaa kovin tiivistettyä lausuntoani. Viimeisen muutaman sadan tuhannen vuoden aikana on tapahtunut kolme ratkaisevaa muutosta, jotka antoivat ihmiselle hänen ainutlaatuiset inhimilliset luonteenpiirteensä. Ensinnäkin ihmisen aivojen koko kolminkertaistui. Toiseksi lapsuusaika piteni, jotta aivot pystyisivät varastoimaan ja oppisivat hyödyntämään muilta saatuja tietoja.

Kolmanneksi perhesiteistä tuli pysyviä kausiluontoisuuden sijasta.

Nämä muutokset loivat uudenlaisen olennon maan päälle, eläimen, joka kykeni uneksimaan, joka eli ainakin osittain omassa salatussa maailmassaan, jonka se oli itse luonut ja joka pystyi jakamaan tuon mielensä salatun maailman muiden samanlaisten aivojen kanssa. Symbolinen kommunikaatio oli alkanut.

Ihminen oli paennut eläinmaailman ikuisesta nykyhetkestä tietoisuuteen menneisyydestä ja tulevaisuudesta. Näkymättömät jumalat, näkyviä ilmiöitä toimeenpanevat voimat, alkoivat liikkua hänen unissaan. Toisin sanoen, mytologia syntyi ja mytologian mukana eräs viesteihin liittyvä toistuva

teema. Viesteihin, joita jumalat ovat lähettäneet ihmiselle.

Tarinoiden sisältö on aina sama. Joku, ihminen tai eläin, ymmärtää viestin väärin tai kadottaa sen ja virhe on mahdoton korjata. Tällä tavalla selitettiin onnettomuuden ja kuoleman läsnäolo.

Eläimet näyttävät ymmärtävän roolinsa, mutta ihmistä tuntuu vaivaavan viesti, jota hän ei voi täysin muistaa tai jonka hän on ymmärtänyt väärin. Tämä tunne vihjaa, että olennainen osa ihmisyyttä on pyrkimys muistaa ihmisen haltuun uskotun viestin merkitys. Minulla on joskus tunne, että tämä pyrkimys on niin vahva ja urautunut, että kulttuurista riippumatta se tekee ihmiselämät hämmästyttävän samankaltaisiksi. Ikäänkuin emme eläisi elämää itse, vaan joku tuntematon voima eläisi meitä — ja että vapaa tahto on todella hyvin rajoitettu. Olen viime vuosina yrittänyt lähestyä tätä arvoitusta kuvanveistäjän keinoin.

Näyttää siltä, että kaikki erilaiset inhimillisen yrittämisen ilmenemismuodot voisi tiivistää pyrkimykseksi yhdistyä johonkin laajempaan ryhmään, laajempaan asiaan, laajempaan merkitykseen.

Toisaalta, tämä pyrkimys yhdistyä voidaan nähdä pakona eristäytymisestä — yksinäisyydestä.

Tämä palautti minut tuohon tapahtumaan satoja tuhansia vuosia sitten, — uneksija-eläimen esiintuloon. Käsitykseni on, että tuo pidentynyt lapsuuden riippuvaisuus solmii niin lujan siteen lapsen ja äidin välille, että tästä yhteydestä tulee olemassaolon ydin. Tästä liitosta ego ei koskaan pysty täysin luopumaan, vaan pyrkii koko ihmiselämän ajan lukemattomilla eri tavoilla korvaamaan sitä.

Tyypillisten uniaiheiden ja mytologian aiheiden vertailu viittaa siihen, että unien figuratiivinen kieli on jäänne alkukantaisesta ajattelutavasta.

”Uni”, sanoo Jung, ”on pieni salaovi psyykemme sisimmässä ja salatuimmassa nurkassa, avautuen tuohon kosmiseen yöhön, joka oli psyyke kauan ennenkuin oli olemassa egon tietoisuutta. Kaikki tietoisuus aiheuttaa eroamista, mutta unissa me tulemme enemmän sen universaalisemman, ikuisemman ihmisen kaltaiseksi, joka elää alkuaikojen pimeässä yössä. Siellä hän on yhä kokonainen ja kokonaisuus on hänessä, erottamattomana luonnosta.”

Kari E. Turunen

Tieto on pommi

Tieto menettää mielenkiintoaan, koska käsityksemme tiedosta pirstoutuneena käsitteellisen informaation tulvana on liian yksipuolinen. Siirtyminen teknillisestä havainnollisuudesta kokemuseräiseen tiedon hankinnassa ja itse tietämisen syvempi tiedostaminen johtaisivat ihmiset ja varsinkin tutkijat toimimaan vastuullisemmin.

Kuka tietää

Tietoa on totuttu palvomaan meidän kulttuurissamme; joko sen käyttökelpoisuuden takia tai muuten vain sen itsensä takia. Tiedon tuottamiseksi ja opettamiseksi on synnytetty näkyviä ja näkymättömiä instituutioita, joita voimme nimittää kokoavasti **tieteeiksi**.

Maailmassa on tietoa loputon määrä. Tosiasiat eivät maailmasta lopu. Voin vaikka kysyä, mikä oli keskimääräinen hiusten määrä maailman valtioiden johtomiehillä vuonna 1981? Tämä vain esimerkiksi siitä, että tietämisen kohteita riittää. Kaiken aikaa paljastuu uusia tiedon lähteitä ja kohteita. Lisäksi tietomme yksityiskohtaistuu lukuisil-

la ennestään tunnetuilla tiedon aloilla. Tietomme todella **pirstoutuu**. Kaikki tieto ei ole varmaankaan yhtä arvokasta, mutta tuskin on mitään asiallista mittaria sen suhteen, mikä tieto on hyödyllistä tai arvokasta. Ihmisen on mahdoton olla asian tuntija kuin muutamilla kapeilla sektoreilla.

Maailmassa on loputon määrä tosiasioita (eikä niitä voi eikä ole syytäkään rajoittaa esim. "opeilla"). Käsitykseni mukaan kuitenkin syylinen tiedon pirstoutumiseen ei ehkä olekaan maailman moninaisuus, vaan todellinen huolen aihe onkin **tiedon käsitteemme** yksipuolisuus.

Maailma on aina ollut yksityiskohdissaan äärettömän moninainen, tiedon pirstoutuminen on uuden tieteen aikaansaama ilmiö.

Kuvassa on mukana lisäksi myös informaation tulva, joka tulee tiedotusvälineiden kautta.

Tiedon pirstoutuminen voi johtaa siihen, että tieto kadottaa **mielekkyytensä**. Kun ennen esimerkiksi laskennalliset operaatiot tutkimuksessa vaativat viikkoja, jopa kuukausia muutamien tunnuslukujen saavuttamiseksi, nyt erilaisia ja monipuolisia indeksejä saadaan tulvimalla. Ne tuntuvat samalla menettävän mielenkiintonsa. Ehkä vika onkin tutkimusaseteissa. Samanaikaisesti kirjataan ei-numeerisia yksityiskohtia lukemattomiin raportteihin.

Filosofien tehtävänä on ollut erityisesti tutkia sitä, mitä **tieto** on. Siltä suunnalta luulisi löytyvän valoa tiedon pirstoutumisen ongelmaan. Kuitenkin esimerkiksi ajallemme tyypillinen analyttinen asennoituminen tietoon "ampuu" tiedon loogiseen avaruuteen pyrkien selvittämään tiedon käsitettä loogisena rakenteena (kts. esim. Hintikka 1969). Tällainen tiedon käsite katoaa todellisen tietäjän kannalta mielettömyyteen. Tieto muuttuu näin omaksi ongelmakseen, jolla ei ole mitään kosketusta tosiasialliseen tietämiseen.

Tietämisessä tarvitaan sanoja ja käsitteitä. Ajattelempa tyypillisesti tietämiseen suhtaututaan **nominalistisesti**. Tutkijan (tai tutkijayhteisön) tehtävänä on **määritellä** käsitteensä. Jos ei ole kyse pelkästä sanakirjanomaisesta tai lyhenteenomaisesta uuden sanan käyttöönotosta, niin varsinaisesti tiedeessä käsitteet pyritään yhdistämään joko suoraan aistihavaintoon tai sitten jollakin teknisellä menetelmällä saavuttamaan käsitteille näköaistimielikuvallinen tai numeerinen sisältö (ns. operationalismi). Yksinkertaisesti voisi sanoa, että henki on se, että **tutkija asettaa** käsitteet. Näin ollen käsitteiden asettamiseen ei sinänsä sisälly tietämistä tai tiedostamista. Onneksi tilanne ei ole tietysti aivan näin onneton, mutta yksinkertaisuuden vuoksi näin oletamme koska se on kuitenkin tilanteen yleisen hengen mukaista.

Näin ollen käsitteiden asettaminen on tutkijan ainakin osittaisesta mielivallasta kiinni. Tähän liittyvät tieteenfilosofiset ongelmat eivät meitä nyt yksinomaan kiinnosta, vaan kysymys on **tiedon moraalista**. Nominalistiseen, "mielivaltaiseen" asennoitumiseen todellisuuteen liittyy nimittäin luontevasti se piirre, ettei tutkija ole lainkaan vastuussa "asettamisistaan" tai siitä tiedosta, jota hän tuottaa. Tutkija on ikäänkuin **neutraali**

tekijä eikä ole tiedosta vastuussa kuin siinä mielessä, onko se määrättyä tiedolliselta kannalta luotettavaa.

Tällainen **moraaliton suhtautuminen tietoon** ja sen tuottamistapaan on kuitenkin mahdoton. Tyypillistä tietokulttuurillemme on tietysti korostaa tiedon neutraalisuutta ja tutkijan riippumattomuutta tiedon suhteen tässä mielessä. Tutkijalla on kuitenkin **vastuu** tiedosta ja sen tuottamistavasta; hän ei voi sitä pakoilla eikä kiertää. Otan joitakin esimerkkejä.

Kun tutkijat tutkivat aineen salaisuuksia ja onnistuvat löytämään valtavan energialähteen, jota voidaan käyttää ihmisen kasvavien energian tarpeiden tyydyttämiseksi (atomivoimala) tai ihmisen tuhoamiseksi (atomipommi), niin tavallinen suhtautuminen on se, että katsotaan vastuun olevan **päätöksentekijöillä**, jotka päättävät näiden tietojen ja taitojen käytöstä. "Tutkijat vain tutkii ja päätöksentekijät tekevät päätöksiä. Tutkijalla on oikeus vaatia mitä vain, hän ei ole tutkimuksesta siinä mielessä vastuussa, mitä hänen tutkimuksillaan tehdään. Tutkimuksen vapauteen kuuluu tutkijan ulkopuolisuus tiedon inhimillisen merkityksen suhteen". Näin kai on totuttu ajattelemaan. Tieto sinänsä on siis **nominalistinen arvo**.

Kuitenkin olen sitä mieltä, että vaikka tutkija ei ole **yksin vastuussa** atomivoiman käytöstä, on hän siitä kuitenkin **täysin vastuussa**. Jos häntä ei tuomitse maallinen tuomio-istuin tietojensa aiheuttamista tuhoista, niin hänellä täytyy olla vastuu kuitenkin jonkin tuomioistuimen edessä. Tietoa ei saa pyhittää ja erottaa **ihmisen vastuupiiristä**. Muutoin tiedosta tulee moderni epäjumala, jota pakonomaisesti palvotaan ja annetaan elää ihmisen todellisuuden yläpuolella.

Sama moraalinen valheellisuushan elää kyllä muuallakin yhteiskunnassa. Kun työntekijä tekee huonon tuotteen, joka aiheuttaa harmia tuotteen ostajalle (toiselle työntekijälle), niin yleensä syytetään vain työnantajaa. Vaikka työnantaja olisikin antanut määräyksen heikon tuotteen tekemisestä, ei se merkitse **vastuun** poistumista työntekijältä. Hän ei tosin yksin ole syyllinen aiheuttamaansa harmiin, mutta on kuitenkin siihen **täysin syyllinen**. Pystyväthän työntekijät palkka-asioissakin vaikuttamaan työnantajaan, miksei tuotteiden laadussa. Työntekijöiden tulisi olla keskenään solidaarisia, jottei tuotettaisi huonoja tuotteita. Tämä konkreettinen esimerkki on analoginen tiedon tuotta-

misen suhteen. Jos tieto aiheuttaa tuhoa, on vastedes myös tiedon tuottajan oltava siitä vastuussa. Tieteellinen tieto (esim. atomifysiikka) ei tietysti ole "huonoa" tietoa siinä mielessä, että se ei olisi perusteltua. Huonoa se on, jos on suuri riski, että se aiheuttaa tuhoa.

Vastuu on myös esimerkiksi aseiden valmistajalla. Tähän voisi vastata, ettei puukon tekijä voi olla vastuussa siitä, miten puukkoa käytetään. Hänellä on kuitenkin vastuu, vaikka se ehkä on pieni ja hän voi **harkita**, että elämän välttämättömyyksiensä vuoksi riski on otettava. Tärkeä sana tässä on "harkita", koska myös tiedon tuottajan on harkittava tietoonsa liittyvät riskit. Kunnollinen työntekijä punnitsee aina työnsä aiheuttamat riskit ja mahdolliset vahingot eivät voi olla liikuttamatta häntä.

Silti voi joku sitkeästi vaatia tiedon **vapautta** esimerkiksi kuolleen aineen (fysiikan) tutkimisessa, ja lisäksi vaatia vastuuvapautta tiedon tuloksista. Mutta voidaan kysyä, miksi täytyisi olla täydellinen vapaus. Ei kai tiedemiesten tule muuttua **hirviöiksi** yhteiskunnan kannalta, kuten monet kirjailijat ovat aavistaneet. Mielestäni vapaus voi olla, mutta moraalityttömyyksiä tietoon suhtautuvat alkavat todella vaikuttaa hirviöiltä (muistakaamme neutronipommin keksijän haastattelua TV:ssä).

Palaan myöhemmin tutkijoiden tiedottomiin maailmankuvasidoksiin, mutta jo tässä voimme kysyä: Miksi kuolleen aineen tutkimus on niin kiinnostavaa? Voidaan myöntää että ihmisellä on **tiedon vietti**. Ihminen kaipaa tietoa maailmasta. Mutta onko erityinen "kuolleen aineen ominaisuuksien tietämisen vietti"?

Olemme niin **materialistisen** maailmankuvan suggeroimia, että emme yleensä ole tietoisia tästä suggestiosta ja siksi moni on varmasti kykenemätön miettimään kysymyksen kärkeä. Mutta jos otamme polaarisen maailmankuvan vastapainoksi ja kysymme esimerkiksi gnostilaisessa hengessä: Miksi olla kiinnostunut elämän edellytysten kannalta kohtuuttomasti todellisuuden "pimeästä puolesta"? Gnostilaisen ajattelun mukaanhan maailmassa vallitse valon (hyvän) ja pimeyden (pahan) välinen taistelu: Monen on tietysti vaikea käsittää, että gnostilainen maailmankatsomus on maailmankatsomusten joukossa yhtä oikeutettu kuin esimerkiksi materialistinen maailmankatsomus. Sehän voi olla jopa syvempi kuin omamme. Gnosti-

laista ajattelua on tuonut esiin viime aikoina esim. professori Sven Krohn (1980).

Otan toisen esimerkin **tiedon laadun** alueelta. Ihmistieteissä on kauan ylivaltaa pitänyt ns. **positivistinen** tutkimustraditio eikä tämä "kummitus" tunnu irtoavan tutkijoiden ajatustottumuksista. Minkälaisen kuvan esimerkiksi positivismiin vahvasti sitoutunut **kasvatustiede** antaa kasvun todellisuudesta?

Eikö tämä tieto ole vaikuttanut mietintöihin ja kouluhallituksen tapaan ajatella asioita? Eikö koko kasvatustieteen alama-ki ja koululaitoksen alennustila ole seurausta viime kädessä sen tiedon laadusta, jota kasvatustiede on tuottanut?

Opettajat "vaistomaisesti" tiesivät, että on menty aivan vikaan. Mutta tietysti he eivät aina voi perustella vastustustaan, koska sitä ei voi tehdä sen laatualueella tasolla, mihin koulusuunnittelu perustui. Kun tieto on todella pahasti väärin, on sitä melkein mahdoton osoittaa vääräksi. On vain kummallista, ettei opettajien keskuudessa ole herännyt minkäänlaista Solidaarisuusliikettä kasvatuksen puolesta. Ehkä siksi, että oma ammattijärjestö (OAJ) asettui "virallisen" kasvatuskäsityksen puolelle ja näin tavallaan petti opettajat. OAJ ei siis tukenut opettajien oikeutettuja kasvatustieteellisiä vaatimuksia. Peruskoulun toteuttamisen aikana opettajia kohtaan esiintyi oman ammattijärjestön taholta samanlaista halveksuntaa, johon totuttiin virkamiesten taholta. Mutta eihän Puolan Solidaarisuuskkaan luottanut virallisiin ammattijärjestöihin.

Nominalistinen tiedon käsitys johtaa tiedon käsittämiseen joksikin ihmisen ulkopuolella olevaksi. Näin tiedekin muodostuu olennoksi, joka on **itsenäinen ihmisen suhteen**. Tiede alkaa käyttää ihmisiä eikä ihminen tiedettä. Näinhän on jo käynyt. Tieteen rattaat kulkevat omaa menoaan huolimatta siitä, miten ihmisen käy. Kun tutkijat ovat vetäytyneet vastuusta, ei heidän koskaan ole tarvinnut osoittaa vastuutaan. Päätöksentekijät ovat joutuneet jo monasti ottamaan moraalissa ulottuvuudessa kantaa päättäessään tiedon käytöstä. Eivätkö tutkijat sitten tarvitse moraalista? Luulen kyllä, että he todellisuudessa ovat ainakin yhtä suuressa vastuussa kuin ns. päättäjätkin. Eikä tutkija saa olla moraalinen hylkiö. Hänellä on vastuu tiedosta, koska **tieto on ihmisen tietoa**, eikä jumalista alkuperää. Tutkijan on jatkuvasti suoritettava

itsetutkiskelua sen suhteen, **mitä motiiveja** hän todella toteuttaa ja **minkä** voimien **välikkappale** hän on.

Miksi tietää

Jokainen meistä syntyy yhteiskuntaan, jolla on jo tietyt puitteet. Me kasvamme traditioon ja kulttuuriin. Nykyisin tuo kulttuuri merkitsee luonnontieteellis-materialistisen maailmankuvan dogmaattista siirtämistä sukupolvelta toiselle. Emme voi välttyä siltä; tuo maailmankuva on vallannut meidät ja meidät alistetaan sille samoin kuin keskiaikana kansa alistettiin kirkollisille opeille. Tilanne tuskin on olennaisesti erilainen. "Tieteellisen tiedon" palvonta on ihmisen yleistä pyrkimystä palvoa jotakin.

Ihminen on kai aina sokea oman aikansa kulttuurille. Niin mekin luulemme olevamme jotenkin erikoisen oikeassa omine tiedon käsitteinemme. Me omaksumme määrätyn maailmankuvan omana aikanamme, joka on yhtä suhteellinen kuin maailmankuvat kaikin aikoina. Vain yksinkertainen luulee omaa aikaansa jotenkin erityisesti saavuttaneen totuuden. Ihminen tulee kehittymään mittamattomaan tulevaisuuteen (toivottavasti) ja on selvää, ettei tiedon käsite voi olla ratkaisevasti muuttumatta. Meidän ajattelumme tulee osoittautua harhaksi, niin kuin menneisyys aina tulevaisuuden silmissä. Toiset meistä joutuvat yleisen kulttuurin paineen ja koulutuksen lisäksi **tieteellisiin instituutioihin** opiskelemaan, ja jopa tutkimaan ja opettamaan.

Mitä on **akateeminen vapaus**? Kokeukseni mukaan esimerkiksi yliopistot ovat dogmaattisia; niissä ei nykyään enää juuri tapaa edes liberaalia henkeä, joka mahdollistaisi ennakkoluulottoman kysymyksen, orastavien heikkojen oivallusten viljelyn vahvoiksi totuuksiksi. **Sosiaalinen kontrolli** on ankara. Kun tähän liittää uskovaisuutta muistuttavan tiedon käsitteen ahtauden ja tietyn valistuneen omahyväisyyden, ei ole kaukana ajatus mahtavasta komiikasta. Yliopistojen ulkopuolella käytännön elämään osallistunut ihminen on alistunut elämässä puhaltaville uusille tuulille. Jos hän pääsisi näkemään yliopistojen sisään, hän varmasti kauhistuisi: Mitä kaikkea kutsutaankaan tieteeksi?

Kuvitellaanpa, että joku tiedemies (fyysikko vaikka) huomaisi, että tieto, jota hän on tuottamassa, tulee varmaankin aiheuttamaan

suurta tuhoa joskus ja jossakin ihmisille, koska hän ei voi sitä kontrolloida, miten tietoa käytetään, jos se julkistetaan. Voiko hän ajatella, ettei hänellä ole osaa eikä arpaa tiedon käyttöön, koska hän **vain tuottaa** tietoa? Vai ajattelisiko hän, että joku kuitenkin joskus jossain keksii nämä asiat ja on parempi, että hän saa ne omiin nimiinsä, koska oma nimi on kuitenkin rakas jokaiselle inhimilliselle olennolle. Hän voisi myös ajatella, että palkan eteen on jotain tehtävä ja tämä nyt on hänen työtään. Saattaa olla, ettei heräisi minkäänlaisia kysymyksiä, koska hänen persoonansa on jo alistettu suuremmille tarkoitusperille eikä hän tee tosiasiallisesti enää itsenäisiä päätöksiä.

Mutta jos hän aidosti säikähtäen heräisi huomaamaan työnsä laadun ja näin osoittaisi inhimillisen syvyytensä, niin mitkä todelliset mahdollisuudet hänellä olisi muuttaa suuntaa? Ainakin hän voisi heittäytyä aitoon pohdiskeluun ja lakkaisi katsomasta asioiden ohi ja peittelemästä niitä itseltään. Hän voisi alkaa toimia **vastuunalaisena ihmisenä**. Se aiheuttaisi kuitenkin valtava sielullisen kriisin, mutta ennen kaikkea hirveitä sosiaalisia vaikeuksia. Sillä sosiaaliset vaikeudet ovat erityisen kovia yhteisössä, joissa harjoitetaan ankaraa ajattelua. Siellä voi jäädä ihminen kokonaan kehittymättä.

Vaikka monelle aikalaiselle se saattaa olla vaikeata käsittää, niin eräässä mielessä me uhraamme suurin joukoin nuoria ihmisiä tieteen alttarille aivan samoin kuin muinaiset inkat omille jumalilleen. Meidän on vain vaikea tiedostaa sitä: lienevätkö inkatkaan tiedostaneet. Mutta ajan kulku on loputon eikä näin voi jatkua ikuisesti.

Moni tutkija voi todella aidosti kokea, että hänen tapansa tutkia maailmaa on täysin "viaton", ei siitä ole harmia kenellekään; monesti siitä voi olla jopa aitoa hyötyäkin. Tässä emme tietenkään halua aliarvostaa tutkimustyötä, vaan löytää sille asialliset moraaliset puitteet ja herättää kysymyksiä.

Kuitenkin moni tutkija "viattomuuksissaan" ei ehkä huomaa, kuinka ankarasti hänen tutkimuksensa ovat **maailmankuvallisesti sidonnaisia**. Sellaista tutkimusta ei ole olemassakaan, joka ei olisi maailmankuvallisesti sidottua. Jokainen väite sisältää ajatuksen siitä, että asiat ovat näin, edellyttäen, että maailma on rakenteeltaan sellainen kuin on (usein huomaamatta) oletettu. Ihmiselle mikään maailmankuva ei ole viaton, vaan aina merkitsee jotain ihmisen kannalta. Siksi

jokaisessa tutkimuksessa nousee esiin tutkijan **maailmankuvallinen vastuu** ihmisen edessä; ts. minkälaista maailmankuvaa tutkimukseni, opetukseni tukee.

Tätä vastuuta tutkija ei voi kiertää. Niin viatonta tutkimusta ei olekaan. Tässä tietysti edellytetään, että moraalinen maailman tarkastelu merkitsee tutkijalle jotain todellista. Se on kirjoittajan maailmankatsomuksellinen sidos. Jos moraalii ei ole tutkijalle todellista, hän voi tehdä mitä haluaa (mikä ei kuitenkaan merkitse, etteikö hän ole vastuussa ja jopa mahdollisesti joudukin vastuuseen tekemisistään kuten muutkin ihmiset).

Minun maailmankuvassani moraalii on siis todellista eikä sitä voi näin ollen paeta. Moraalissa valikoituu jyvät akanoista. Jokainen tekee tietysti itse ratkaisunsa, mutta moraalisesti vastuunalainen ihminen tekee tietoisesti ratkaisuja ja pohtii tekojaan. Koska maailmantilanne on se mikä on, on pakko myös osoittaa **rohkeutta**, jos aikoo käydä ihmisestä. On synnyttävä uutta tietoisuutta olemisesta ja tekemisestä. Tieto ei ole itseisarvo, ihminen on.

Ihminen tietää

Tavallaan se tiedon käsitys, jota korkeakouluissamme viljellään, pitää sisällään näkemyksen, että tieto on jotain ihmisen ulkopuolista, ihmisestä riippumatonta. Tällainen näkemys on joiltakin osin perusteltu, erityisesti jos vaaditaan **tiedon objektiivisuutta**, mikä onkin tieteellisen tiedon luonnollinen vaatimus. Kuitenkaan se ei ole koko totuus tiedosta ja meidän onkin tarkasteltava tietoa empiirisemmin. Sillä vain **ihminen tietää**, ja näin tieto riippuu ihmisen olemuksesta.

Edellä esitetyistä kriittisistä huomioista voisi ehkä päätellä, että kirjoittaja suhtautuu kielteisesti tietoon ylipäänsä. Näin ei tietysti ole. Meidän on vain ajateltava uudelleen syvään juurtunut tiedon käsitteemme. Tieto on ihmiselle luonnollinen asia ja perustuu hänen olemukseensa. Siispä tieto on tulkittava ihmisestä käsin.

Ihmisen olemukseen kuuluu sellainen erikoinen sielun laatu ja ominaisuus kuin **ajattelu**. Merkillistä kyllä tästä erikoisesta laadusta ja ominaisuudesta ei tiedetä mitään, vaikka tiede ensikädessä perustuu ajattelun toimintaan; tiede on ajattelun tulosta.

Ajattelun ymmärtäminen ei ole helppo asia. Vaikka ei edes filosofiassa ole juuri kyetty tiedostamaan ajattelua ja sen toimin-

taa, on se kuitenkin havaittavissa ja tutustuttavissa oleva sisäinen elementti. Vain ajattelun ymmärtämisen kautta käsitämme, mitä tietäminen on. Emme voi tässä paneutua koko siihen syvyyteen, mitä ajattelun olemisen liittyy. Toteamme vain, että tieto on eräs ajattelun mahdollistama piirre ihmisessä. Ihminen ajattelee.

Ajattelu on siis ollut jopa filosofeillekin jokseenkin selvittämätön arvoitus. Ajattelulla me saamme **yhteyden** ympäröivään todellisuuteen. Kieli auttaa meitä kiteyttämään ajattelun tulokset selviksi hahmoiksi ja mahdollistaa niiden kommunikoinnin. Ajattelu on kuitenkin "ennen kieltä", vaikka usein hämäävästi kieli ja ajattelu samaistetaan ja näin tietämisen toiminnon ymmärtäminen hämärtyy entisestään.

Ajattelu on jotain, joka nousee ihmisen sisäisyydestä ja alkaa vastata havaintoihin ja niistä jääviin mielikuviiin. Lapsi alkaa jo hyvin varhain jäsentää ympäristönsä niin, että se vaikuttaa hänestä tutulta ja hän tulee kykeneväksi **orientoitumaan** siihen. Kielen aiheuttamat kuuloaistimukset alkavat herättää myös ajattelua vastaamaan siihen ja jäsentämään kielen komplekseja rakenteita. Ennen kaikkea tässä yhteydessä meille riittää havaita, että ajattelu nousee ihmisen olemuksen sisäisyydestä ja jäsentää käsittämättömän ehjäksi sekä ulkoisen että sisäisen maailmamme. Ulkoinen maailma elää sisälämme edelleen mielikuvina ja ajatuksina.

Ajattelu **jäsentää, juurruttaa ja orientoi** meidät ulkomaailmaan ja sisäiseen maailmamme. Jos siirrymme sitten tieteen pariin, niin tiede on **tietoista pyrkimystä** todellisuuden hahmottamiseen. Yleisesti ottaen ajattelu toimii kuin elintoiminta ja jäsentää maailmamme lapsuudesta asti täysin omatoimisesti ilman meidän ponnistustamme, mutta tieteessä ihminen pyrkii tietoisesti kohtaamaan todellisuuden ajatuksin. Kun alamme oivaltaa ajattelun luonteen ja saamme sen kiinni "itse teossa" omassa olemukssamme, alamme ymmärtää, että tietämiseen ei voi suhtautua nominalistisesti, vaan **realistisesti**. Näin myöskin saavutamme tietämisenkin, kuten muuhunkin inhimilliseen toimintaan niin luonnollisena kuuluvan moraalisen aspektin. Tieto alkaa jo käsitteiden muodostuksessa. Tietäminen ei voi olla käsitteiden asettamista, vaan se on nimenomaan **käsitteiden löytämistä**. Tutkijan on opittava ajattelemaan **ilmiönmukaisesti**. Näin voitaisiin välttää esimerkiksi ne tuhoa-

vat harhat, jotka vahingoittavat kasvatusajattelua. On siirryttävä **teknisestä havainnollisuudesta kokemuseräisyyteen**.

Näin voisi tutkijoista tulla jossain määrin oman alansa asiantuntijoita, joita he eivät monella alalla varmaankaan tosiasiaa nykyään ole.

Ludwig Wittgensteinin toiseen varsinaiseen teokseen "Filosofisia tutkimuksia" kirjoittamassaan esipuheessa G. H. Wright toteaa, että Wittgenstein "sanoi joskus keskustelussa, että hän tunsii ikäänkuin hänen ajattelunsa ja kirjoituksensa kuuluisivat **uuteen**, toistaiseksi vielä vaikeasti aavistettavissa olevaan inhimilliseen kulttuurin muotoon" (Wittgenstein 1981, s. 11). Onko tämä käsitettävä vain löyhäksi puheeksi?

Näin ei käsittääkseni ole, vaan on runsaasti merkkejä uudesta kulttuurista ja itse asiassa olemme jo siirtymässä siihen. Missä sitten tieteen piirissä uuden kulttuurin oireet näkyvät? Monella taholla käytännön elämässä, mutta pelkistämme tässä kuvaa pariin esimerkkiin.

Wittgenstein on itse eräs uuden kulttuurin airuita tai oireita. Hän tuo esiin laajaksi osoittautuneessa tuotannossaan, kuinka ihminen voi tulla **tietoiseksi tietämisestään**. Tieto maailmasta, niin kuin se tavallisesti käsitetään, on väitteitä, jotka ovat joko tosia tai epätosia. Kun ryhdymme Wittgensteinin avulla tiedostamaan maailmankuvaamme ja tietämisemme ehtoja ja syntyä, emme ehkä saavuttaisikaan kiinteitä jäykistyneitä väitteitä, joista voitaisiin sanoa muutta mutkitta, ovatko ne tosia vai epätosia. Pikemminkin Wittgensteinin huomautukset johtavat meitä tiettyyn häkellyksen tilaan, kun **heräämme** aivan kuin uuteen ulottuvuuteen, uuteen tietoisuudentilaan. Ajattelu osoittautuu tuossa tilassa **eläväksi voimaksi** (vaikka Wittgensteinin heikkoutena olikin itse asiassa kohtuuton takertuminen kielen ilmiöihin). Wittgenstein ei tosin selvästi nähnyt ajattelua sinä todellisuuden voimana, joka mahdollistaa kielen merkityksellisyys.

Toinen uuden ajan airut filosofian kentässä oli Edmund Husserl, joka liikkui käsitteiden ja käsittämisen sisäisessä todellisuudessa pyrkien luomaan kuvaa tietämisen perusehdoista. Hän katsoi taas varsin pitkälle ohi kielen, mutta saavutti aivan ilmeisesti elävän kosketuksen **käsitteisiin elävinä voimina**. Meillä Suomessa tätä uutta kykyä liikkua jäntevästi ja jäsentävästi sisäisessä todellisuudessa on edustanut erityisesti Lauri

Rauhala (1974, 1976). Myös Sven Krohnin uusi kirja on pitkälti samoilla linjoilla (1981).

Sekä Husserlin että Wittgensteinin valtavassa tuotannossa on myös siinäkin jotain oireellista. He tekevät ihmisen ajattelevasta (ja kielellisestä) sisäisestä todellisuudesta niin valtavasti huomioita, että niihin on vaikea tutustua erikoistumatta heidän tuotantoonsa. Ehkä se ei ole lopulta tarpeellistakaan, kun vain saavutetaan sama tietoisuuden taso, mitä he edustavat. Kun käsitteiden merkitysulottuvuus tulee eläväksi tosiasiaksi, on selvää, että siellä suunnalla voidaan tehdä loputtomasti sisäisiä havaintoja. Ei ole tietysti syytä aliarvioida Wittgensteinin ja Husserlin tuotantoa, muodostavathan ne rikkaan aarreaivan ideoille sekä valmistavat tikapuut, joita pitkin uuteen sisäiseen tietoisuuteen voidaan kiivetä.

Tietyllä tavalla oireelliselta vaikuttaa sekin, ettei Wittgenstein itse asiassa elinaikanaan julkaissut kuin yhden kirjan, jonka hän oli nuoruudessaan kirjoittanut ja jonka hän tavallaan hylkäsi myöhemmin. Muut teokset ovat peräisin hänen jäämistöstään. Tämä voisi ennakoida sitä, että kun sisäinen todellisuus alkaa avautua ihmiselle, ei sen tosiasioiden loputon kirjaaminen ehkä olekaan aivan välttämätöntä. Painopiste siirtyy kirjallisesta kulttuurista **puhe-kulttuuriin**. Opetuksessa täytyy alkaa käyttää **elävää, tiedostavaa** (ja näin muodoin voimakasta) **sanaa**.

Edellä on kiinnitetty lähinnä huomiota ajattelun laadulliseen kehittämiseen ja kehittymiseen, mutta on sanottava muutama sana ajattelun ja tutkimuksen sisällöistä.

Tutkijalla tulee olla varmaankin täysi vapaus tutkimuksissaan, mutta hänellä tulee olla myöskin moraalinen vastuu tiedostansa ei ainoastaan sen laadun, vaan myös sen sisällön suhteen. Kun esimerkiksi aineen salaisuuksia tutkitaan, on selvää, että tulevaisuudessa tullaan löytämään entistä mahtavampia voimia ja näin ihmiskunnan tuhoutuminen tulee entistä todennäköisemmäksi. Sillä on erittäin todennäköistä, että kuitenkin joku jossakin jolloinkin käyttää niitä. Nykyaikana sanotaan helposti, että "eihän tutkimusta voida pysäyttää". Tätä lausetta voidaan toistella loputtomiin. Tuskin sillä kuitenkaan voidaan löytää moraalista puolestusta.

Tutkijaa sitovat monet henkiset ja aineelliset sidokset. Vastuu on kuitenkin tutkijalla. Sen sysääminen joidenkin myyttisten päättäjien niskoille on vastuun pakkoilemista omalta

osaltaan. Jokaisen on kuitenkin tehtävä ratkaisunsa **henkilökohtaisesti**. Ei voi olla olemassa mitään tuomaristoa, joka voisi tällaisessa asiassa sanella päätökset. Muistettava vain on, ettei tutkija voi olla viaton.

Vastuu tietoisuudesta

Tutkijoilla ei ole vain vastuu tiedosta, sen laadusta ja sisällöstä. Erityinen vastuu heillä on siitä, että tietoa siirretään opetuksessa ihmiseltä toiselle. On tiedostettava, että **opetus on tietoisuuden muodostamista**. Minkälaisen maailmankuvan me opetamme opetuksemme sisällön sivutuotteena ja minkälaisiin tutkimuksiin me kannustamme opiskelijoita, siitä meillä on vastuu?

Ajattelu on väline, jolla ihminen orientoituu todellisuuteen. Tietoisuudeksi voidaan kutsua ajattelussa olevien tietojen kokonaisuutta. Tietoisuus on sitä varten, että maailma hahmottuu meille ja että me jäsennymme niihin ilmiöihin ja jäsenämme niitä ilmiöitä, joita tieteenalamme tieto koskettaa. Tutkija on näin ollen **sosiaalisesti vastuunalainen**. Hän on eräs kulttuurin tärkeistä luojaista, joten hänellä on vastuu kulttuurin kehityksen

ja sen saamisen ilmeiden kannalta.

Voidaan esittää esimerkiksi kysymys: Mihin ihmiskunnan on ajanut luonnontieteellismaterialistisen tietoisuuden dogmaattinen siirtäminen sukupolvelta toiselle niin, että nuorten ihmisten on melkein mahdoton nähdä sen yli? Kuitenkin se on vain pelkkä maailmankatsomus.

Mitä tekee kasvatustieteellinen opetus opettajien ja virkamiesten tietoisuudella? Ymmärtävätkö he ihmistä ja kasvun ilmiötä paremmin vai huonommin tällä tietoisuudella kuin ilman sitä. Auttaako kasvatustiede opettajaa jäsentymään opetustilanteeseen? Voivatko vanhemmat kehityspsykologisen tiedon turvin ymmärtää paremmin lapsiaan?

Tässä haluan vain nostaa esiin sen ilmeisen tosiasian, ettei tutkija ja opettaja ole jokin viatonta tai neutraalia tietoa jakava olento, vaan hän voi saada sekä hyvää että pahaa aikaan kasvavien tietoisuuden suhteen. Opettajina meillä on vastuu tästä tietoisuudesta, koska osittain sen varassa nuorten on työelämässä ja elämässä yleensäkin selviydyttävä. Tutkijalla on myös **maailmankuvallinen vastuu** ja jos hän ei sitä tiedosta, niin on parempi harkita ammatinvaihtoa.

VIITTEET:

Hintikka, Jaakko (1969): Knowledge and Belief: An Introduction to the Logic of the two notions, 4pr., Ithaca and London Cornell University.

Krohn, Sven (1980): Toinen kristinusko. Gnostilaismanikealainen todellisuus. Moniste "Maailmankuva ja muutos" -seminaarista, Jyväskylän kesä 1980.

Krohn, Sven (1981): Ihminen, luonto ja logos, Gummerus, Jyväskylä.

Rauhala, Lauri (1974): Psykkinen häiriö ja psykotarapia filosofisen analyysin valossa, Weilin+Göös, Helsinki.

Rauhala, Lauri (1976): Filosofien orientoituminen psykosomaattikan ongelmaan, Helsingin yliopiston monistepalvelu.

Wittgenstein, Ludwig (1981): Filosofisia tutkimuksia, WSOY, Juva.

Uuno Pore

Kalevalan maailmankuva

Krk:n järjestämässä sarjassa ihmisen ja maailman synnystä käsiteltiin erilaisia näkökulmia ihmisen ja maailman olemukseen lähinnä niiden syntyhistorian valossa. Seuraavassa Katsaus julkaisee fil. maist. Uuno Poreen ja kirjailija Aale Tynnin alustukset.

Me olemme viime vuosina panneet merkille, että elämme taaskin kuten sata vuotta sitten voimakasta Kalevalan harrastuksen nousukautta. Mutta sikäli kun olen pannut merkille, sen sisin sanoma on edelleenkin jäänyt pääasiallisesti tavoittamatta, nimittäin se, mitä sillä ehkä on meille nykysuomalaisille pätevää opetettavaa. Ja juuri tuo Kalevalan maailmankatsomuksellinen puoli on minua kiinnostanut aina ylioppilasvuosista lähtien.

Kaikillehan on ilman muuta selvää, ettei koko Kalevala ole mikään maailmankatsomuksellinen luku- tai oppikirja. Siinä on monia "kerroksia". Ja ulkonaisesti ottaen Kalevala on Elias Lönnrothin intuitiiviseen kokonaisnäkemykseen perustuva tiivistelmä Suomen kansan vanhoista runoista, joita on merkitty muistiin suunnattomasti enemmän kuin mitä Kalevalaan sisältyy — 33 paksua osaa.

Tässä esityksessäni voin puolestani viitata vain Kalevalan ydinkohtien ytimiin, jotka vuosien kuluessa olen seulonut ja huuhdellut esiin kaiken muun kauniin keskeltä. — Apuna tässä seulonnessa ovat olleet muiden kansojen vastaavat jumalaistarut ja käsitykset. Esitystäni voisi siten määritellä myös englantilaisittain: *Traces of a Faith forgotten* — erään unohtuneen uskon tai uskonnon jälkiä. Se pyrkii siten olemaan myös eräänlainen uskontotieteellinen tutkielma. Sen lisäksi koetan viitata myös sisäisempiin, maailmankatsomuksellisiin merkityksiin tyytymättä pelkästään toteamaan samankaltaisuuksia.

Meille länsimaalaisille on ominaista syvä kunnioitus kaikkea tietoa ja varsinkin kaikkea sitä kohtaan, mikä käy ns. tieteen nimissä. Emme osaa aina erottaa asioiden pelkkää luokittelua tosi tiedosta eli "synnyistä syvistä". Meidät riittää hurmaamaan

monesti Joukahaisen tapainen tietous:

Reppänä on liki lakea.
Liki lieska kiukoata.

Hauki hallalla kutevi,
kuolasuu kovalla säällä.

Ahven arka kyrmyniska
Syksyt syvällä uiپی,
Kesät kuivilla kutevi.

Tieän mä tiaisen synnyn,
Tieän linnuksi tiaisen,
Kyn viherän käärmeheksi,
Kiiskisen veen kalaksi.

Murhaava on Väinämöisen arvio tuollai-
sesta tiedosta:

Lapsen tieto, naisen muisti,
Ei oo partasuun urohon...
Muistatko mitä enemmän,
Vain jo loppuivat lorusi.

Vastakohdaksi Joukahaisen tiedoille Ka-
levala asettaa Väinämöisen "synnyt syvät":

ei ole laulut lasten laulut,
Lasten laulut, naisten naurut.
Ne on partasuun urohon,
Joit' ei laula kaikki lapset
Eikä pojat puoletkana

Todellinen tieto eli viisaus oli asioiden,
esineiden ja syntysanojen tietämistä. Kun
tiesi syntysanat, hallitsi samalla ko. asiaa.
Luonnollisestikin Kalevala arvostaa kor-
keammaksi Väinämöisen tiedon, mikä käy
ilmi esimerkiksi Ainon äidin sanoista:

Tuota toivoin tuon ikäni,
Puhki polveni halasin,
Sukuhuni suurta miestä,
Rotuhuni rohkeata,
Vävykseni Väinämöistä,
Laulajata langokseni.
"Laulajaa" — tietäjää!

"Kaikki mitä suurta ja jaloa kansa saattoi
ajatella, se omistettiin Väinämöiselle", sanoi
jo aikanaan M. A. Castrén. Ja akateemikko
professori Martti Haavio teoksessaan Väinä-
möinen (s.307) mainitsee: "Väinämöinen on
muodostunut suomalaisten runojen lähtö-

kohdaksi, ei heimopäällikön ominaisuuksien-
sa vuoksi, kuten on väitetty, vaan tietäjän-
ominaisuuksiensa vuoksi. Juuri näitä ominai-
suuksia runot eivät väsy toistamasta. Hän on
"kaikkien sanojen salpa", "sanan ponto
polvehinen". Hän on "tietäjä iänikuinen",
"iänikuinen tietäjä".

"kaikkien sanojen salpa", "sanan ponto
Monet maailman suuret tietäjät laskeutu-
vat tuonelaan ja nousevat jälleen elävinä
ihmisinä ylös: Gilgamesh, Orfeus, Attis jne.
Samoin Väinämöinen.

Astui surmatta manalle,
Kuolematta Tuonelahän
ja toi tullessaan kaikille kalevalaisille
merkittävän eettisen sanoman
Elkätte imeisen lapset
Tehkö syytä syyttömälle
Vikoa viattomalle.
Pahoin palkka maksetahan
Tuolla Tuonelan kodissa.
Sija on siellä syyllisillä,
Vuotehet viallisilla,
Peitto kyistä, käärmehistä,
Tuonen toukista kuottu.

Sama varoitushan toistuu monen monissa
suurissa uskonnoissa, että siis ihminen saa
kärsiä pahoista teoistaan kuolemansa jäl-
keen. Tämänkään käsityksen ei tarvitse
katsoa tulleen Kalevalaan kristinuskosta,
niinkuin ensi näkemältä moni saattaa ajatel-
la.

Kansainvälisissä puitteissa on hyvin taval-
linen sanonta, että Kalevala on olennaisesti
loitsuëepos. Kalevalan syvimmän tietouden
voidaan siten sanoa kuuluvat mytologian
piiriin. Otavan Ison Tietosanakirjan mu-
kaan mytologia on yhdistelmä kreikankielen
sanoista mythos, sana, puhe, taru ja logos,
tieto. Mytologia on yleensä tulkittu suomen
kielelle sanalla jumalaistarusto ja myös
myyttejä koskeva tutkimus. Mutta koska tuo
sana jumalaistarusto saattaa saada meidät
ajattelemaan, että myyteissä on kysymys vain
jumalista, tahtoisin tässä tuoda esille, että
myyteissä on tavallisesti myös kysymys ihmi-
sistä, jotka pyrkivät jumaliin eli myyteissä
myös kerrotaan, miten ihmisistä tulee juma-
lia.

Elias Lönnrot oli ilmeisesti vakuuttunut
siitä, että Kalevalassa on mytologisia ainek-
sia, mutta hänen jälkeensä ilmestyneet
kansanrunouden tutkijat eivät olleet tästä
suinkaan varmat. Aivan viime vuosikymme-

ninä on kuitenkin suunta ilmeisesti muuttumassa tieteellisessä maailmassa akateemikko Martti Haavion näyttäessä tietä. Varsinkin hänen teoksensa Väinämöisestä v. 1950 oli aikanaan ainakin minulle kuin uuden kalevalaisen kevään airut ja hänen "Suomalainen mytologiansa" v. 1967 mahtava uuden tutkimussuunnan julistus: Kalevalassa on yleismaailmallisia mytologisia aineksia.

Näin Haavio itse asiassa teki pesäeron vanhasta koulukunnasta,

On mahdotonta yhdessä esitelmässä edes viitata kaikkiin Kalevalan kohtiin, joissa on liittymäkohtia kaikkialla tunnetuihin myytteihin, joissa ilmenee menneiden aikojen maailmankuva. On pakostakin valittava joitakin mielestäni tärkeimpiä, kuten Kalevalan käsitys jumalista, maailman synnystä, ihmisen synnystä, hyvästä ja pahasta, kultaneidosta, Pohjolan häistä, oluenpanosta, suuresta härästä, Pohjanneidosta, sammosta, suuresta tammesta, peukaloisesta ja kanteleesta.

Maailman suurten uskontojen, yksijumalaistenkin ns. ilmennyt jumala on aina kolmiyhteinen: kristittyjen Isä, Poika ja Pyhä henki, intialaisten Brahmaa, Vishnu ja Shii-va, egyptiläisten Osiris, Horus ja Isis, babylonialaisten Anu, Ea ja Bel jne. Kalevalan kolminaisuus on tietenkin Väinämöinen, Lemminkäinen ja Ilmarinen, joista Väinämöinen vastaa Isää, Lemminkäinen Poikaa ja Ilmarinen Pyhää henkeä. Onhan ihminenkin jumalan kuva, henki, sielu ja ruumis (keho); hänessä on myös tieto, tunto (tunne) ja tahto.

Kalevalaisen jumalkolminaisuuden eli ilmenneen jumalan yläpuolella on myös ilmenemätön eli "ainoa jumala", kuten kaikissa kehittyneissä uskonnoissa, Parabrahman — Brahman yläpuolella oleva, opettivat intialaiset, Ein Sof, sanoivat vanhat juutalaiset kabbalistit. Kalevala nimittää sitä "Ukko Ylijumalaksi", jonka puoleen niin Väinämöinen kuin muutkin Kalevalan sankarit kääntyvät hätäpäivän yllättäessä:

Oi Ukko, ylijumala,

Mies on vanha taivahinen —

Ukko Ylijumalasta kirjoitti muuten aikanaan (jo v. 1782) Christian Erici Lencqvist vanhalla arvokkaalla latinankielellä: *Hunc primarium fuisse totius Finlandiae Deum et totius aulae celestis senior et praeses* — siis suomeksi "hän kuuluu olleen koko Suomen pääjumala ja koko taivaallisen hovin vanhin

ja johtaja" (op.cit. Haavio: Suomalainen mytologia, s. 160).

Näistä kalevalaisista henkilöahmoista, erityisesti tässä jumalolennoiksi käsitetyistä, en tässä voi olla hieman laajemmin viipymästä Lemminkäistarussa, erityisesti sen samankaltaisuudessa Egyptin Osiris-taruun. Lemminkäisen äiti ja Isis-jumalatar. Isiksen attribuutti — tunnus — on varttinä. Kun Lemminkäisen äiti oli löytänyt poikansa ruumiin Tuonelan joesta, hän "varttinän katko kaheksi". Isis lenteli lintuna Niilin yllä Osirista etsiessään joen alajuoksulla, joka käsitettiin kuoleman virraksi. Molemmissa taruissa esiintyy mehiläinen, joka tuo mettä "ylisestä taivosesta", ennen kuin myyttien sankarit virkoavat uudelleen elämään. Sekä Osiris että Lemminkäinen hakataan kappaleiksi. Kappaleet sovitellaan yhteen, ja kummassakin tapauksessa puuttuu yksi jäsen.

Osiris käsitettiin vapahtajaolennoksi, joka oli Egyptissä uskonnollisten mysteerijuhlien keskushahmo, kuoleman voittaja ja ylösnousut jumalihminen. Oudosti sykähyttää kalevalais-kansallista sydäntämme Haavion näkemys siitä, että Osiris-myytin sisäinen sanoma on säilynyt selvempänä juuri Kalevalan Lemminkäismyytissä kuin yleisemmin tunnetuissa egyptiläisperäisissä Osiris-taruissa. On paikallaan lainata Haavion omat sanat: "Lemminkäistaru on sen draaman suomalainen muunnos, jota näyteltiin Niilinvartisissa tempeleissä, joiden seinät ammuin ovat raunioituneet." Toisin sanoen vain Kalevalassa on puhtaimpana ja täydellisimpänä säilytettynä muinainen egyptiläinen ylösnousemuksen eli jälleensyntymisen sanoma: ihminen tulee tähän maailmaan yhä uudelleen oppimaan ja tullakseen kerta kerralta Kalevalan sanoin: hivenen verran parempana. Vielä on syytä erityisesti mainita Haavion tieto siitä, että tunnetun saksalaisen egyptologin K. Sethen lausuma vlt 1930, että vanhassa egyptinkielessä Osiris-sana on merkinnyt lemmittyä, lemmikkiä — "Liebling" — siis Lemminkäistä.

Kaikkihan tiedämme, että Kalevalassa kerrotaan maailman ja maailmankaikkeuden syntyneen seitsemästä sotkanmunasta, joista kuusi oli kultaista munaa ja seitsemäs rautamuna, mikä on selvästi viittaus siihen, että olemisen tasoja eli maailmoita, aineen tiheysasteita, on kuusi ns. hienompaa eli näkymätöntä ja vain seitsemäs näkyvä maailma — fyysinen. Sehän käy täysin yhteen mm. intialaisten pyhien kirjojen sanomien kanssa.

Tuo muna-aihehan on tunnettu muaallakin kuin Intiassa, mm. Egyptissä ja Kreikassa. Onpa tähän maailmansynnyn historiaankin — siis kehitysajatus — selvä viittaus Vipussa käynnissä, sillä Vipunenhan lauloi Väinämöiselle

Noita syntyjä syviä,
Ajan alkuluottehia,

Kuinka luojansa luvalla,
Kaikkivallan vaatimalla
Itsestänsä ilma syntyi,
Ilmasta vesi erosi,
Veestä manner matelihe,
Mantereelle kasvut kaikki.

En uskoisi nykyajan tiedemiehenkään olevan vaikea uskoa tätä näkemystä luomisjärjestyksestä: ensin ilma eli kaasu, sitten vesi eli juokseva, plastinen aine, magma ja lopuksi kiinteä aina, maa.

Entä sitten ihmisen synty? Siihenkin on Kalevalassa viittauksia, kun käsitämme Väinämöisen eräänlaiseksi kalevalaiseksi aatamiksi.

Vaka vanha Väinämöinen
Kulki äitinsä kohussa
Kolmekymmentä kesä,
Yhen verran talviaki,
Noilla vionoilla vesillä,
Utuisilla lainehilla.

Voinemme tässä tyytyä vain lyhyeen mainintaan, että monien kansojen mytologioissa enemmän tai vähemmän selvien vertauskuvien avulla on koitettu kertoa, kuinka nykyisen fyysisen ihmiskunnan ammoiset esi-isät olivat mm. vesieläviä, jotka kehityksen kuluessa nousivat maalle. Me olemme taipuvaiset ajattelemaan, että kysymyksessä on vain runonlaulajien vapaa mielikuvituksen lento, mutta noihin myytteihin ja vertauskuviin tutustuessamme ensin havaitsemme niiden merkillisen samankaltaisuuden ja sitten vähitellen, että ne ilmaisevatkin täsmällisiä piirteitä aikansa ihmisten maailmankuvasta.

Monen monen kansan jumalaistarut kertovat siitä, kuinka kaksi voimaa, hyvän ja pahan, taistelevat keskenään sekä maan päällä että taivaan avaruuksissa. Ensimmäisenä tulevat mieleen kurujen ja pandavojen taistelu intialaisessa mytologiassa ja Zoroasterin Ormuds ja Ahriman. Tämä sama hyvän

ja pahan ainainen kamppailu on hyvin selvästi edustettu kalevalaisten ja pohjolaisien yhä toistuvissa yhteentörmäyksissä. Hyviä voimia edustaa Väinämöinen seuralaisineen, pahoja Louhi joukkioineen, jonka kotia ja Pohjolan porttia vartioi suuri käärme — kaikkialla, kristinuskoa myöten, tunnettu pahan ja viettelijän vertauskuva.

Pitelämpi pirtin hirttä,
Paksumpi patasta portin,
Sata silmeä maolla,
Tuhat kieltä käärmehellä,
Silmät seulan suuruhuiset jne.

Siispä hyvinkin ilmehikäs kuvaus tuosta "vanhasta vainoojasta, joka on kavala ja kauhia, kiivas, kiukkuinen, ja julma, hirmuinen", kuten kaikille tutussa virressä lauletaan.

Eräs ilmeisesti verraten vähän ymmärretty mysteerikuva, myytti, on kansanrunojemme kultaneito, jonka Ilmarinen takoo menetettyään puolisonsa. Mikä merkillinen suomalaisen mielikuvituksen tekele, olemme saataneet hymähtäen todeta, sillä eihän siinä ole mitään päätä eikä häntää. Mutta merkittävää. Jo tuhansia vuosia sitten muinaisessa Intiassa jumalana pidetty Vishvakarman, jonka muuten sanottiin luoneen taivaan ja maan, aivan kuin Ilmarinenkin, loi ja takoi jumalaisen neidon Tilottomaan, "jalokivikasauman". Entä kreikkalainen myytti jumalaisesta sepästä Hefaistoksesta, joka myöskin teki Pandoran takomalla. Entä vielä taru Pygmalionista, jossa Kyprokseen jumal kuningas veisti neidon norsunluusta ja vei sen puolisonsa vuoteeseen Afrodite-jumalattaren annettua sille elämän — siis siinä suhteessa toisin kuin yleensä vastaavissa myyteissä. — Tässä yhteydessä lienee tyydyttävä vain lyhyesti mainitsemaan tuon keinoitekoisesti valmistetun neidon tarkoittavan sitä, ettei ihmisen tarkoitus ole pyrkiä rakentamaan kaunista ja loistavaa persoonallisuutta, kuten Kalevala sanoo:

Kylmän kulta kuumottavi,
Vilun huotavi hopea.

Kalevalaisen maailmankuva mytologinen aines on mielestäni aivan selvä Pohjolan häissä. Kun ensi kerran tutustuu näiden häiden kuvaukseen, tuntuu perin selvältä, että kysymyksessä on vain tavallista juhlavammat hääpidot, sillä ilmeisesti monet

näistä häärunoista ovat sen aikaisten häämenojen kuvausta. Meitä jää kuitenkin askarruttamaan neljä seikkaa, jotka eivät oikein tunnu sopeutuvan aivan tavallisten häämenojen puitteisiin. Ensiksikin itse morsian on muista morsiamista perin poikkeava — ”istui ilman vempelillä, kultakangasta kutovi, hopeaista huolittavi”. Sulhasmies Ilmarinen on saanut suorittaa suorastaan yli-inhimillisiltä vaikuttavat ansiotyöt: kyntää käärmepellon, surmata Tuonen karhun ja pyytää suuren suomuhauen Tuonelan joesta. — Toiseksi näissä runoissa omistetaan aivan liialliselta vaikuttava huomio suorastaan rituaaliselle oluenpanolle. — Kolmanneksi tuo sunnattoman suuren härän kuvailu ja surmaaminen on niin jokapäiväisistä suhteista poikkeava, että ilman muuta aavistamme siinä olevan kysymyksessä jokin muu kuin konkreettinen asia. — Ja neljänneksi sitten vielä tuo merkillinen hääkutsu: rujot, rammat ja vaivaiset kutsutaan ja haetaan hääjuhliin.

Näistä samoista häämenoista, jotka runotoisinnoissa tunnetaan ”Päivölän pitoina” — päiväyt, aurinko — siis auringon pidot, on usein käytetty määrettä ”jumalaisten juominit”. Kysymyksessä onkin jumalien pidot, kuten Kreikan jumalien ja jumaliksi korotettavien sankareiden kemut Olympos-vuorella, tai Intian tarustojen sooma-juomaa nauttivien jumalien juhlat. Kalevalainen olutkin on jumalien juomaa, soomaa, haomaa, nektaria. Akateemikko Haavio toteaa tämän ja väitteensä laajasti ja uskottavasti todistelee. — Kalevalan suuri härkä on selvästi sama kuin Egyptin pyhä Apis-härkä ja persialaisen Mithran surmaama suuri härkä, jonka verellä — verikasteessa — valeltiin Mithran mysteereihin vihittävät. — Päivölän pitojen hääkutsu tuo ilman muuta mieleen Uuden testamentin kaikkien tuntemaan vastaavan kohdan, jonka mukaan häihin kutsutut eivät maallisilta touhuiltaan voineet saapua ja jolloin kaduilta ja toreilta kerättiin uudet häävieraat.

Millä tavoin sitten Pohjan neito liittyy kalevalaiseen maailmankuvaan?

Impi kylmässä kylässä,
Ku ei suostu sulhosihin,

mutta jonka kaikkikin Kalevalan sankarit koettavat kosia omakseen. Hän on selvästi jotakin muuta kuin tavallinen rikkaan talon tytär. Kosiminen ja avioliitto ovat moniaalla

tunnettuja mysteerivertauskuvia ihmisen tutun persoonallisuuden ja varsinaisen ns. itsen eli perusihmisen yhtymisestä. Kaanaan hääthän Uuden testamentissa on mm. tällainen mysteerikuva kuusine, seitsemine viiniruukuineen. Pohjolan häätkin kuuluvat näihin mysteerinäkymiin. Samaan piiriinhän kuuluvat myös kristillinen näkemys seurakunnasta morsiamena ja Kristuksesta ylkänä, samoin kuin keskiajan luostarimystiikka taivaallisine ylkineen ja morsiamineen.

Merkillisimpiin myytteihin kuuluu vielä Kalevalan sampo. Mikä se oikein on?

Aluksi on taaskin parasta etsiä ja löytää vastaavanlaatuinen taru jostakin muualta. Tyytykäämme aluksi kreikkalaisten argonautain retkeen pohjoiseen Kolkhismaahan kultaista oinaantaljaa noutamaan. Voidaan vakuuttavasti osoittaa näiden myyttien samankaltaisuus. Oinaantalja hehkuu valoa, sampo on kirjokansi — siis sateenkaaren eli kirjon väreissä hehkuva. Sammon kolmea tuotetta jauhoja, suolaa ja rahaa vastaa kultataljan lähellä olevat kolme lähdettä, joista pulppusi vettä, viiniä ja öljyä. Retkelle lähtevät sekä Kreikan että Kalevalan suurimmat sankarit. Ja tietenkin Orfeus ja Väinämöinen. Kummassakin on kynnettävä käärmepelto jne. jne. — Sammon myllypiirrettä akateemikko Haavio on korostanut useissa tutkimuksissaan ja verrannut sitä mm. muinaisintialaiseen maailmansyntykiirnuun. Tiedämme myös skandinaavien Grottemyllystä, jota aikanaan, vaikka tosin ehkä liian löyhin perustein pidettiin sammon välittömänä esikuvana. Psykoanalyysin mielestäni pätevin edustaja C. G. Jung on monissa teoksissaan viitannut alkemistien oppien ja monien kansojen myyttien samankaltaisuuteen. Alkemistien eräissä tisluspannu-kuvauksissa havaitsimme samoja piirteitä kuin sammossa: ”viisasten kivi” kimaltelee kuin sampo kaikissa sateenkaaren väreissä — tai kuin riikinkukon pyrstö.

Sampo sisäisessä ja varsinaisessa mielessä on uudestisyntynyt perusihminen, jonka uusi keho loistaa ja hehkuu sateenkaaren kirjon kaikissa väreissä kuten eräiden taiteilijoiden kuvaamien pyhimysten. Tuo salaperäinen henkinen keho on tarujen kultatalja ja alkemistien viisasten kivi. Ja sen uudet aistit — joista Intiassa on käytetty sanaa ”tshakrat” — kuuluvat todella näyttävän selvänäkevälle silmälle pyöriviltä myllyiltä. Mutta sampo on myöskin maailmanpatsas ja rajapyykki, josta E. N. Setälä niin vakuutta-

vasti puhui, vaikka vain henkisessä mielessä, niin kuin Uusi testamentti sanoo, että ”Minä teen sinut pylvääksi Jumalan temppeliin, josta sinä et enää käy ulos”. Sampokehon ominaisuuksia voitaneen hyvin sanoa kuvaavan myöskin re’en, veneen, taikarummun ynnä monen muun vertauskuvan, joita on sammon tulkinnaksi tarjottu. Sehän on, vaikka täysin kehittyneenä ja jalostuneena se ns. utukeho, josta olemme varmaankin kuulleet monien parapsykologien ja spiritualistien puhuneen.

Kaikille mytologioiden tutkijoille on tuttu tarina suuresta puusta tai kahdestakin puusta, elämän ja hyvän tiedon puusta sekä pahan tiedon puusta. Mainitsen tässä aluksi vain Raamattumme paratiisin puut. Ei Kalevalastakaan puutu tuota puumyyttiä, sillä heti alkurunoissa kerrotaan suuresta tammeista, joka lopulta esti sekä auringon että kuun näkymästä, niin että ihmiset saivat vaelttaa pimeässä:

Ojenteli oksiansa,
Levitteli lehviänsä.
Latva täytti taivahalle,
Lehvät ilmoille levisi:
Piätti pilvet juoksemasta,
Hattarat hasertamasta,
Päivän peitti paistamasta,
Kuuhen kumottamasta.

Viittaa Kalevalan opetukseen sellaisena kuin se mielessäni väikkyi. Maailma on suuri ja avara, tietämyksen piiri milteipä rajaton, niin ettei ihminen voi kaikkea tietoa omata ja hallita, ja jopa liika tiedon haaliminen voi suorastaan estää näkemästä totuuden auringon. Tuota tiedon ongelmaa Väinämöinenkin, suuri tietäjä, joutui monesti pohtimaan, eikä hänkään pystynyt lopullista totuutta löytämään eli suurta tammea kaatamaan. Hänenkin oli turvauduttava taivaalliseen apuun. Luonnotar — hänen äitinsä — lähetti

Miehen peukalon pituisen,
Vaimon vaaksan korkuisen.

Väinämöinen piti tietenkin tuollaista mitä-töntä olentoa kykenemättömänä sellaiseen suurtyöhön, mutta pian sai hämmästyä, kun

Näki miehen muuttuneen,
Uuistuneen urohon.
Jalka maassa teutaroivi.
Päähyt pilviä pitävi.

Tuo jättiläiseksi sukeutunut ”peukaloinen” kaatoi tammen, jonka oksat ja lehvät sitten antoivat rikkautta ja onnea kaikille kalevalaisille.

Tähän allegoriaan puetun viisauden voimme nykykielelle tulkita niin, että pelkkä älyllinen tietous voi olla haitaksi ja estää kokonaistotuuden näkymästä, niin ettemme näe metsää puilta, kuten sanotaan. Vasta kun tietomme ja viisautemme on hengen tietoa, heijastusta itse peritotuuden auringosta, se koituu meille todelliseksi onneksi. Sillä mitä muuta tuo peukaloinen on kuin sattuva vertauskuva henkipuolemme heräämisestä — C. G. Jungin termin tietoisuuden voitto tiedostamattomasta. Peukaloinen kasvaa pilviä tavoittelevaksi jättiläiseksi — sinapin siemen kasvaa suureksi puuksi — hapatus hapattaa koko taikinan jne. Kaadettuna tuo valon ja lämmön tukahuttanut paha tammi muuttui elämänpuuksi, sillä:

Kenpä siitä oksan otti,
Se otti ikuisen onnen.
Kenpä siltä latvan taittoi,
Se taittoi ikuisen taian.

Eikä tuo peukaloinenkaan ole pelkästään suomalais-kalevalaisen runollisen mielikuvituksen tuote, sillä jo intialainen Shvetasvara Upanisadi todistaa — tuhansia vuosia sitten:

Kosminen ihminen,
Pienempi kuin pieni,
Suurempi kuin suuri.

Katha Upanisadi lisää vielä selvemmin: ”Tuo henkilö sydämessä, ei suurempi kuin peukalo, palaen kuin liekki ilman savua, menneisyyden ja tulevaisuuden rakentaja, sama tänään ja huomenna, se on Itse.”

Kalevalan suuri tammi ja peukaloinen kuuluvat siten yleismaailmallisiin myytteihin.

Ja vielä lopuksi eräs kaikkialla maailmassa tavattava myyttisymboli, joka Kalevalassa esiintyy kanteleena. Kun intialainen jumalana mainittu Krishna soitti huilullaan, kaikki kuulijat joutuivat täydelliseen hurmioletilaan, luopuivat maallisista tehtävistään ja lähtivät seuraamaan häntä kaikkialle. Kreikkalaisen tarun Orfeuksen lyran soitto ja hänen laulunsa saivat kalliit, kivet ja puut liikkumaan, metsän eläimet kokoontuivat häntä kuuntelemaan. Yhtä voimallinen vaikutuksiltaan oli Väinämöisen esiintyminen.

Ei ollut sitä metsässä
Jalan neljän juoksevata,
Koivin koikkelehtivata,
Kun ei tullut kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Ei ollut sitä urosta
Eikä miestä urheata,
Ollut ei miestä eikä naista
Eikä kassan kantajata,
Kellen ei itkuksi käynyt,
Kenen syäntä ei sulannut.

Kuusoset kumartelihe,
Käpöset keolle vieri,
Havut juurelle hajosi.

Vuoret loukkui, paaet paukkui,
Kaikki kalliot tärähti,
Kivet laikkui lainehilla.

Ainakin yhtä mahtavana kaikuu Väinämöisen kanteleen soitto Kalevalassa kuin konsanaan Krishnan huilu tai Orfeuksen lyyra. Huilu, lyyra, kantele. Ne ovat vertauskuvia sammon voittaneen suuren tietäjän taidosta vedota ihmisten korkeampaan puoleen — puhutella heitä perusihmisinä — ja samalla kyvystä hallita luontoa.

Mutta ovatko nuo esille tuomani myytit kalevalaisia? Tuleeko niissä esille nimenomaan kalevalainen maailmankuva? Olenhan tässä mm. pyrkinyt osoittamaan, kuinka samanlaisia uskomuksia ja käsityksiä on ollut löydettävissä kaikkialla maailmassa.

On tietenkin ilmeistä, että eri kansojen opinneet ja viisaat ovat käyneet toistensa luona opissa. Esimerkiksi meillä Euroopassa sekä Egyptin että sittemmin Kreikan viisaus oli kaikkialle levinnyt. Tiedetäänhan mm. monien kreikkalaisten käyneet Egyptin mysteereissä, samoin kuin myöhemmin monien kansojen historiassa mainittujen viisaiden osallistuneen kreikkalaisiin — Eleusiin — mysteereihin. Älkäämme myöskään unohtako, että Vanhan testamentin voimahamo Mooses oli ”egyptinkävijä”. Jopa Jeesuksen vanhemmat veivät poikansa turvaan Egyptiin.

Epäilystä ei voi olla siitä, etteivätkö eri kansat ja kulttuurit olisi vaikuttaneet toisiinsa. Mutta mikään todellinen tieto ja viisaus ei ole ulkoa opittavissa, pelkästään jäljittelyn varassa. Se on myös aina osattava omakohteisesti omaksua. Sen on muututtava lihaksemme ja vereksemme, jotta se olisi aitoa, todellista tietoa. Kalevalan suorastaan häm-

mästyttävä omaperäisyys, mielikuvien, symbolien ja iskevien sanontojen valinta selvästi todistavat, että kalevalaiset esi-isämme olivat todella ymmärtäneet ja omaksuneet sen tietouden, mistä Kalevalassa on niin selviä jälkiä. Ne ovat vanhojen kalevalaisten esisiemmen uskon ja maailmankuvan piirteitä.

Onhan selvää, ettei yhdessä esitelmässä voida riittävästi perustella kaikkia esille tuotavia väitteitä eikä ketään käännyttää, mutta jos edes joku kuulijoistani on innostunut esityksestäni niin paljon, että alkaa omakohteisesti Kalevalaa tutkia tältä sisällykselliseltä kannalta, on tarkoitukseni saavutettu. Sillä mielestäni ei riitä, että vain vertailevan uskontotieteen keinoin tyydytään toteamaan Kalevalan myyttien yhtäpitävyys maailman muiden kansojen mytologioiden kanssa, vaan että samalla jatkuvasti joka hetki pidetään mielessä kysymys: mitähän tuo myytti tahtoi aikanaan ilmaista ja opettaa sekä onko sen opetus vielä nykyään todellista, pätevää tietoa.

Kalevala on ymmärrettävä ns. pyhänä kirjana, kuten esimerkiksi Vanha testamentti, Bhagavad Giitaa, Tao-te-king... Siinä on monia monimerkityksellisiä symboleita ja allegorioita, niin ettei kukaan voine kuvitella ymmärtävänsä sitä yhdellä lukemisella — ehkei koskaan täydellisesti. Mutta olen vakuuttunut, että se innostuneelle ja ahkeralle tutkijalleen paljastaa yhä uusia puolia. Ja miksi se ei innostaisi juuri meitä suomalaisia? Eräänlaisena esimerkkinä rohkenen mainita omalta kohdaltani, että vasta tänä vuonna 1981 luettuani Otto Muckin kirjan ”Atlantis, kadonnut manner”, tajuntaani kohosi selvä näkemys siitä, että tuosta samasta Muckin mainitsemasta asteroidin aiheuttamasta valtavasta maapalloa kohdanneesta katastrofista, vedenpaisumuksesta, puhuu Kalevalakin omalla runollisella ja samalla täsmällisellä kielellään, mistä tässä vain lyhyt katkelma:

Kirposi tulikipuna,
Suikahti punasoronen.
Läpi läikkyi taivosesta
Läpi taivahan tasaisen,
Halki tuon ihalan ilman.

Ensin poltti paljo maita,
Paljo maita, paljo soita;
Viimein vierähti veteen,
Aaltoihin Aluen järven;
Se oli syttyä tulehen,

Säkeninä sähköyellen jne.

Mutta tähän ei enää varsinaisesti kuulu käsitteeseen maailmankuva, vaikka kylläkin mytologian puitteisiin.

Aale Tynni

Muinaisskandinaavinen maailmanselitys Edda-runojen valossa

Edda-runot on seipitetty monen vuosisadan kuluessa, vuosien 800 ja 1300 välisenä aikana. Islannissa, joka rauhanomaisesti omaksui kristinuskon vuonna 1000, näitä pakanallisia runoja alettiin merkitä muistiin jo 1100-luvulla. Sen jälkeen niitä on kopioitu yhä uudelleen, yritetty korjailla ja selvitellä. Runoissa, sellaisina kuin ne nyt voimme lukea, on paljon alkuperäisestä muuttunutta: suullisen tradition aikana hämärtynyttä, kopioitsijain turmelemaa, myöhempien oppineiden parantelemaa. Tutkijoille ne tarjoavat yhä todellisen kiistakentän. Silti ne ovat mytologian tutkimuksen kannalta verraton aarteisto. Se mitä yleensä tiedetään pohjoisten kansain muinaisista uskomuksista, on suurelta osin säilynyt ainoastaan näissä runoissa.

Eddan maailmanselitystä etsittäessä on tarkasteltava lähinnä kolmea runoa. Ne ovat Völuspa, Näkijättären ennustus, Vafthrudnismal, Vafthrudnirin runosekä Grimnismal, Grimnirin runo. Snorri Sturluson, 1100-luvun lopulla ja 1200-luvun alkupuolella elänyt

islantilainen oppinut, on ilmeisesti tuntenut muitakin lähteitä, runo- ja proosamuotoisia, jotka meiltä ovat suureksi osaksi hävinneet. Mainitsemani kolmen runon sekä muiden tietojensa pohjalla hän puolestaan on selvittellyt muinaisskandinaavista maailmankäsitystä runouden ja mytologian oppikirjassa, jonka hän laati aikansa runoilijoita varten. Tämän hänen n.s. **Proosa-Eddansa** mukaan on **Runo-Eddakin** saanut nimensä.

Völuspa on näkijättären monologi: ylijumala Odinnin vaatimuksesta hän puhuu jumalille ja ihmisille. Hän kertoo maailman synnystä ja sen ensimmäisten olentojen luomisesta, selostaa jumalten vaihteita ja ennustaa sitten tulevia tapahtumia. Hän kuvaa maailman turmeltumista ja esittää valtavana näkynä maailman lopullisen tuhon. Ja viimeiseksi hän näkee, kuinka uusi raikas ja synnitön maailma kohoaa entisen paikalle.

Vafthrudnismal on kertomus Odinnin ja Vafthrudnir-jättiläisen sanaottelusta. He kilpailevat tiedoissa, henki panttina, ja Odinn vie lopulta voiton.

Grimnismal kertoo, kuinka Odinn vieraillee Grimnir kuninkaan luona. Odinn on valeasussa eikä häntä tunneta. Hän joutuu kidutettavaksi, ja kuninkaan poika Agnarr on ainoa, joka osoittaa hänelle ystävällisyyttä. Lopulta hän ilmaisee itsensä, rankaisten kuningasta kuolemalla. Agnarrille hän kertoo pitkässä monologissa suuren joukon jumalten salaisuuksia.

Kaikkien näiden kolmen runon esittämä maailmanselitys on pääasiallisesti, kokonaisuutena sama. Mutta ne sisältävät erilaisia yksityiskohtia, ja Snorri puolestaan on Proosa-Eddassaan koettanut rakentaa näistä loogista kokonaisuutta, jättäen pois ja lisäillen. Hän siteeraa runoista pitkiä kappaleita ja täydentää niiden kertomusta monenlaisilla suorasanaaisilla tarinoilla. Kaikkia hänen selityksiään ei tietenkään tarvitse uskoa.

Yritän seuraavassa tehdä jonkinlaisen yhteenvedon niistä seikoista, jotka mainituista kolmesta runosta ja Snorrin selityksistä voi saada selville. Asian ymmärtämiseksi turvaudun eräisiin uskontotieteen tutkijoihin, jotka ovat selvittelleet uskomusten kansainvälisiä yhteyksiä.

Alussa oli vain tyhjiys, valtava kita, Ginnungagap, sanoo näkijätär. Sana merkitsee suuren hollantilaisen tutkijan Jan de Vriesin mukaan maagisten voimien täyttämää alkutilaa. Siellä syntyi Ymir-jättiläinen, maailman ensimmäinen elollinen olento. Snorri selittää hänen syntyneen pohjoisesta tulleen jään ja etelästä sinkoilleiden tulikipunain yhtymisestä: Vafthrudnirin runo taas väittää hänen syntyneen siitä myrskystä, jota myrskyiset vedet, Elivagar, loiskuivat. Kuinka lieneekin, näyttää Ymir olleen kaksineuvoinen alkuolento, joka muistuttaa arjalaisen kantaissä: Ymir-sana voidaan yhdistää sanskriitinkieliseen nimeen Yama tai Yima, joka merkitsee kaksoista. Ymir synnytti yksinään jättiläisyyden, huurretursaat.

Ymiriä ruokki Audumla-niminen alkulehmä, kuurasta syntynyt sekin. Luominen jatkui: kun tämä lehmä nuoleskeli kuuran peittämiä kiviä, tuli näistä kivistä esiin Buri-niminen miespuolinen olento. Burin poika Borr nai jättiläisneidon, ja heidän lapsiaan olivat veljekset Odinn, Vili ja Ve. Heistä tulivat ensimmäiset jumalat, aasat. Aasa-sana on jumalaa merkitsevä sana, jonka eteläisetkin germaanit ovat tunteneet. Snorri yhdistää sen sanaan Asia ja väittää jumalain alkujaan olleen aasialainen kansanheimo.

Völuspan runoilija ei ole ollut kiinnostunut Ymiristä. Runo mainitsee hänet lyhyesti ja kertoo sitten runollisin säkein, miten Borrin pojat, nämä kolme aasaa, kohottivat maan merestä ja loivat maailman, määräten taivaankappaleiden paikat. Vafthrudnirin runo, Grimnirin runo ja Snorri antavat tietää, että maailman luomiseksi surmattiin Ymir-jättiläinen. Hänen lihastaan tehtiin maa, luista vuoret, verestä meri, kallosta taivas, otsasta pilvet taivaalle. Hänen kulmakarvoistaan tehtiin ihmisten asuinsijat, Midgardr, keskimaailma. Luotiin suuri joukko kääpiöitä, ja lopuksi ensimmäinen ihmispari: Askr ja Embla.

Snorri selittää, että ihmiset luotiin puista. Askr-sana merkitsee nytkin saarnia, Emblan on arveltu tarkoittaneen jalavaa. Midgardr jäi heille ja heidän jälkeläisilleen. Jumalien asuinaue, Asgardr, sijaitsi alkujaan Midgardhin lähellä ikäänkuin siirtokuntana, mutta myöhemmässä ajattelussa se sijoitettiin taivaalle, kuten heidän lukuisista linnoistaan ja pyhäköistään monet jo nimillään ilmaisevat. Sateenkaarta kuviteltiin sillaksi, joka johti jumalten asuinmaille. Sillan päässä istui Heimdallr-jumala vartioimassa. Heimdallr on salaperäinen jumaluus. Hänen selkensä on aina märkä Yggdrasillin kasteesta, hän on "aasoista valkein" ja kauas näkevä. Rigrin runo esittää hänet kaikkien ihmisten kantaissäksi.

Maailman luomiseen tarvittava materia saatiin siis alkuolennon tappamisesta. Tällainen tappomyytti tunnetaan kautta maailman. Se sisältyy lukemattomien kansojen maailmanselitykseen. Martti Haavio on teoksensa **Suomalainen mytologia** muutamilla sivuilla käsitellyt näitä tappomyyttejä, ja selostan seuraavassa hänen esitystään.

Antiikin Kreikan tarustosta kenties monikin muistaa kaksi tarinaa, jotka ovat antaneet aiheita sekä runoilijoille että taiteilijoille: Attis- sekä Adonis-nuurukaisten tarinat. Kumpikin sai surmansa karjun tappamana, ja kummankin verestä versoi kukkia: orvokkeja, punavuokkoja. Alkuperäinen myytti oli väkevämpi, ei näin hempeä. Esimerkiksi lounais-afrikkalainen masai-kansa kertoi, kuinka heimon esi-isä tappoi Nenaunir-hirviön, ja kun sen veri hedelmöitti maan, pääsi kasvullisuus kehittymään. Kiinaa, Intiaa ja Etelä-Amerikkaa myöten on löydetty tarinoita siitä, miten vasta alkuolennon tappamisen jälkeen esikosmos muuttuu kosmokseksi.

Viikinkiajan skandinaavit nimittivät ihmisten asuma-aluetta Midgardriksi: ajatuksella, joka tähän sisältyy, on myös kansainvälisiä yhteyksiä. Ihmisille on luontaista pitää asuinseutuaan kaiken keskustana. Tällaista keskimmäisen maan nimitystä käyttävät monet kansat. Midgardrin ulkopuolelle jäi skandinaavisessa mytologiassa Utgardr, ulkoinen maailma. Utgardria olivat jättiläisten huurretorsaiden ja pahantahtoisten demonien alueet.

Völuspa, Vafthrudnirin runo ja Snorri sanovat maailmoita olevan luvultaan yhdeksän. Ei ole aivan selvää, mitä nämä yhdeksän ovat, ja niiden rajat ovat epämääräiset.

Ensinnäkin oli kaksi jumalmaailmaa. Aasain maailman ohella oli nimittäin vaanien maailma. Vaanit olivat kasvullisuuteen ja hedelmällisyyteen liittyviä jumaluuksia, joita näyttää Skandinaviassa palvelun ennen aasojia. Völuspa kertoo aasain ja vaanien sodasta, jonka jälkeen osapuolet jakoivat keskenään vallan. Njördr-jumala, vaani, jäi aasojen joukkoon, ja hänen lapsensa, hedelmällisyyden jumala Freyr sekä rakkauden jumalatar Freyja olivat aasain salissa kunioitettuja jumaluuksia.

Vaaneja likellä olivat haltiat, alfit, hekin ilmeisesti hyvin vanhaa syntyperää. Heillä oli oma maailmansa, kaksikin maailmaa, sillä heitä oli kahta laatua: valoisia haltioita ja n.s. mustia haltioita, jotka kaiketi on luettava pahantahtoisiin demoneihin.

Kääpiöiden maailma oli maan alla. He asuivat luolissa ja kivikoissa ja olivat taitavia aseseppiä ja korujen valmistajia. Jumalatkin tarvitsivat heidän palveluksiaan. Sif-jumalattarelle he olivat valmistaneet jopa kultaiset hiukset ja Freyja-jumalattarelle takoneet kultaharjaksisen karjun, jolla Freyja saattoi tehdä matkaa.

Jossakin idän suunnalla sijaitsi jättiläisten maailma, Jötunheimar. Thor-jumala, aasoista väkevin, kävi usein siellä heitä vasaamallaan kurittamassa. Mutta kaikki jättiläiset eivät välttämättä olleet pahoja: itse Odinn oli jättiläisäidin poika, ja runot kertovat paristakin kauniista jättiläisneidosta, jotka tulivat jumalten puolisoiksi. Huurrejättiläiset olivat jättiläisistä pahantahtoisimpia. Ja jättiläisukua oli myös Odinnin ottopoika, petollinen Loki, joka hirvittävine lapsineen oli maailmanlopun lähestyessä käyvä jumalten kimp-puun. Lokin lapsia olivat Fenrir-susi, joka maailmanloppuun asti makasi kahlittuna virran suussa, sekä Midgardsormr, Maail-

mankäärme. Tämä jättiläiskäärme kuului itse asiassa kosmiseen järjestelmään: viimeisiin aikoihin asti se vesien alla maaten ympäröi ihmisten maailmaa mahtavan vyön tavoin.

Pohjoinen oli idän ohella paha ilmansuunta. Runot sijoittavat joskus sinne jättiläisiäkin: mutta varsinaisesti siellä sijaitsi Hel, kuoleman valtakunta. Helin alla oli vielä alempi Niflhel, jonkinlainen syvä helvetti: vainajalan yhteydessä puhutaan runoissa myös rikosten rangaistuksista kristinuskon helvettikäsitysten tapaan. Helin samanniminen valtiatar sai luokseen vain tauteihin tai vanhuuteen kuolleet: sodassa kaatuneet sankarit Odinn kokosi halliinsa Valhölliin, sillä hän tarvitsi heitä avukseen viimeisessä taistelussa.

Etelää skandinaavit eivät yleensä ajatelleet demonien asuinalueeksi. He tiesivät hyvin, että siellä oli rikkaita kulttuuriseutuja, hehän olivat etelän kansojen kanssa vilkkaassa vuorovaikutuksessa, sekä sodan että rauhan keinoin. Mutta etelään sijoittui kuitenkin maailmanlopun kuvitelmissa n.s. Tulimaailma. Siellä asui tulen demoni Surtr, joka viimeisen taistelun alkaessa oli pääsevä valloilleen.

Ja kaikkia näitä maailmoita suojasi mahtava puu, pyhän elämänveden kostuttama ja elämän antaja, elämänpuu. Se kasvoi kaikkeuden keskustassa. Sen latva ulottui jumalten asumukseen ja juuret tunkeutuivat syvälle maan alle. Se oli iäti viheriöivä saarni, Yggdrasill.

Yggdrasill on pohjoisen mytologian suurenmoisimpia kuvitelmia. Nimi merkitsee Yggrin, Odinnin, ratsua ja viittaa siihen taruun, jonka mukaan Odinn oli ollut ripustettuna tähän puuhun eräänlaisissa mysteeri-vihkimysmenoissa. Odinn käy jatkuvasti Yggdrasillin luona saadakseen tietoa. Sillä puun juurella on lähde, jossa on viisaan Mimir-jättiläisen puhuva pää. Mimir oli kenties alkujaan veden henki. Päästäkseen osalliseksi tästä viisaudesta Odinnin on täytynyt antaa lähteeseen pantiksi toinen silmänsä. Odinn tunnetaan kaikissa valepuvuissaan siitä, että hän on vanha yksisilmäinen mies.

Pohjolan asukkaiden on täytynyt suhtautua Yggdrasilliin syvän kunnioituksen tuntein. Sillä tämän puun alla asuivat suuret nornat, kolme kohtalotarta, jotka olivat itse jumalienkin yläpuolella. He ”kaiversivat puuta”, sanoo runo: s.o. he leikkasivat

riimuja ja jakoivat elämänosat. Heidän nimensä olivat Urdr, Menneisyys, Verdandi, Nykyisyys, ja Skuld, Tulevaisuus. Tutkijat arvelevat melko yleisesti, että näistä nornista kenties vain Urdr oli alkuperäinen; Skuld ja Verdandi olisivat myöhempiä oppitekoisia hahmoja, joiden mukaan tuloon olisi vaikuttanut tieto antiikin Kreikan kolmesta kohtalottaresta.

Yggdrasilliin liittyy eräitä myyttisiä eläimiä. Odinnin hallissa seisoo Heidrun-niminen vuohi, joka syö Yggdrasillin lehtiä. Se valuttaa utaristaan simaa, jota Odinnin salissa oleskelevat soturit juovat. Siellä seisoo myös Eikthyrnir-hirvi; sen sarvesta vuotaa vettä manalaan Hvergelmir -lähteeseen, ja tästä lähteestä saavat alkunsa maailman kaikki 51 virtaa. Puun latvassa istuu kotka, ja sen juurella on joukko käärmeitä. Pahin niistä on Nidhögr, lohikäärme, joka nakertaa elämänpuun juurta. Runkoa pitkin juoksee orava Ratatoskr, joka kertoo kotkan sanat alhaalla olevalle lohikäärmeelle.

Ilman uskontotieteen apuakin voimme aavistella näissä vaikuttavissa kuvitelmissa suurta symboliikkaa. Uskontotieteen tutkijat antavat aavistuksillemme vahvistuksen. Martti Haavio yhdistää teoksessaan **Suomalainen mytologia** sekä alkuvuohen että alkuhirven samaan motiiviin, jota edustaa alkulehmä: muistamme Audumla-lehmän, joka ruokki Ymir-jättiläistä. Jo Jan de Vries on huomauttanut, ettei alkulehmä-motiivia voi pitää skandinaavisena keksintönä: se on riippuvainen orientaalisista, lähinnä iranilaisista myyteistä. Martti Haavio on löytänyt suomalaisista Raudan synty-loitsuista sekä alkulehmän että alkuvuohen. Ja hän huomauttaa Amaltheia-vuohesta, joka kreikkalaisten kirjailijain mukaan ruokki Zeus-poi-kasta ja jonka sonninsarven muotoisesta sarvesta maito valui. Kaikki nämä ruokkijaeläimet edustavat motiivia, joka on yhdistettävissä iranilaiseen suuren äidin motiiviin. Itämaisten kansojen suuri äiti, sanoo toinen suomalainen uskontotieteilijä, Uno Harva, oli kosmologisesti kuviteltu maakehä; sen napa oli elämän lähde, maakehän keskusvuorella oleva suuri maitomaista nestettä sisältävä järvi.

Uno Harva on perusteellisesti selvittänyt maailmanpuu-elämänpuu -motiivia teoksissaan **Elämänpuu** sekä **Altain suvun uskonto**. Ammoisina aikoina maailmankannattajapatsas on kuulunut intialaisten, muinais-egyptiläisten, muinaisbabylonialaisten usko-

muksiin. Intialainen keskusvuori Sumeru on samaa ideapiiriä ja on jättänyt vaikutuksia Siperian kansain käsityksiin. Monet Siperian ja keski-Aasian kansat ovat säilyttäneet kansanperinteessään tietoa maailmankannattajasta, ja maailmankannattajan tuntevat myös Suomen lappalaiset. Maailmanpuu on kehitelmä tällaisesta patsaasta. Yggdrasill on sekä maailmanpuu että elämänpuu, kannattaja ja ruokkija.

Eri puolilla maailmaa tunnetaan lukemattomia tarinoita jotka käsittelevät elämänpuuta. Jo raamattu mainitsee Paratiisin elämänpuun. Intialainen Rigveda kertoo ihanasta puusta, jonka alla jumalten seurassa oleskeli ihmissuvun kantaisä Yama. Atharvavedan mukaan jumalten asumassa kolmannessa taivaassa on ihana Asvatha-puu ja elämänveden lähde, josta pulppuaa kuolemattomuuden juomaa. Itse puusta tihkuu somaa, juomaa jota jumalat nauttivat.

Uno Harva kertoo teoksessaan **Altain suvun uskonto** kauniin tarinan, jonka Itä-Siperiassa asuva turkkilais-tatarilainen kansa, jakutit, on säilyttänyt.

Ensimmäinen ihminen, valkoinen nuorukainen, kertoo tarina, ilmaantui elämänpuun alle, keskimmäiseen paikkaan, maan navalle. Hän tutki asuinympäristöään: idässä oli avara vaaleahko kenttä, sen keskellä mahtava kumpu ja kummulla suuri jättiläispuu. Puun pihka oli läpikuultava ja hyvätuoksuisen, sen kaarna ei koskaan kuivunut eikä halkeillut, sen mahla oli hopeanhohtava, sen lehdet eivät koskaan surkastuneet ja kävyt olivat kuin alassuin käännettyjä maljoja. Latva kohosi taivaan seitsemän kerroksen läpi ja oli ylijumalan hevospaaluna, juuret taas laskeutuivat maanalaisiin syvyyksiin, missä ne olivat taruolentojen asuntopylväinä. Ja kun nuorukainen nöyrästi puhutteli puuta, tuli sen rungosta esiin naisolento vyötäröä myöten, juotti häntä voimia antavalla maidolla ja siunasi hänet hänen lähtiessään etsimään itselleen kumppania.

Puun kuvaus muistuttaa tavattomasti Yggdrasillia, aina viheriövää, elämänneesten kostuttamaa. Mutta mitä merkitsevät Yggdrasillin latvassa istuva kotka ja alla kiemurtelevat käärmeet? Olisiko niilläkin kansainvälisiä yhteyksiä?

Selostan edelleen Uno Harvan tekstiä.

Muinaispersialaiset nimittivät toisinaan elämänpuuta kotkanpuuksi, sanoo Uno Harva. Intiassa ja keski-Aasiaan sieltä kulkeutuneissa tarinoissa puussa oleskelee mahtava

Garuda-niminen kotka, joka lentäessään synnyttää rajuilman. Kaksoisvirran maiden kansoilla on lieriöissään usein kuvattuna maailmanpuun latvassa istuva kotka.

Käärme myös esiintyy näissä yhteyksissä monien kansain taruissa. Todennäköisesti käärme on ollut syvyyksissä piilevien voimien edustaja ja kotka taivaan ylimmän voiman.

Grimnirin runossa on seuraava säkeistö:

Yggdrasill saarni
saa kestää ja sietää
yli ihmisten ymmärryksen:
hirvi syö latvaa,
runko lahoaa,
ja Nidhögr nakertaa alta.

Viikinkiajan skandinaavit olivat hyvin selvillä kaiken elämän uhanalaisuudesta. Heidän maailmankatsomukseensa kuului usko maailmanloppuun. Mikä oli syntynyt, sen täytyi myös kuolla. Mikä oli alkanut, oli kerran päättyvä. Edda-runot ilmentävät seppittäjänsä voimakasta kohtalotietoisuutta.

Maailmanloppua edelsi yleisen käsityksen mukaan joukko erilaisia ilmiöitä.

Luonnottoman pitkä talvi, Fimbulvetr, jättää eloon yhden ainoan ihmisparin. Fenrirsusi nielee auringon. Susi ja demonit valmistautuvat taisteluun jumalia vastaan. Loki pääsee kahleistaan, jättiläiset saapuvat suurena rintamana. Surtr-demoni lähtee liikkeelle tulta levittäen, Muspellirin pojat ratsastavat pimeän metsän halki. Odinnin hallin kaikki 540 ovea aukeavat ja Odinnin soturit ratsastavat kohtaamaan vihollisen hyökkäystä. Koko maailma on myllerryksessä. Kun taistelu lopulta päättyy, ovat sekä hyökkääjät että puolustajat saaneet surmansa. Maa on suistunut mereen, taivas sortunut, itse elämänpuu on palanut ja koko kosmos tuhoutunut. Mutta runot tietävät kertoa myös maailman uudelleen syntymisestä: siellä nousee valtaan uusi lempeä jumalsuku.

Tanskalainen tutkija Axel Olrik on yrittänyt erotella Eddan maailmanloppukuvitelman kristillisiä aineksia. Niitä on löytynytkin koko joukko, eniten Völuspasta. Pakanalliset ainekset eivät suinkaan ole kaikki skandinaavisperäisiä) niissä on muilta germaaneilta saatuja motiiveja, on kelttiläistä ainesta ja itämaisia, erityisesti persialaisia vaikutteita. Milloin ja miten nämä eri vaikutteet ovat tulleet Skandinaviaan, siitä on eri tutkijoilla monia erilaisia teorioita.

Maailmankirjallisuus ei tunne mahtavam-paa yhtenäistä esitystä maailman synnyn ja

maailman tuhon tapahtumista kuin se minkä Edda-runot ovat meille säilyttäneet. Ennen kaikkea on silloin mainittava Völuspa, Näkijättären ennustus, jota moni pitää kaikkein etevimpänä Edda-runona. Jan de Vriesin mukaan se on maailmankatsomusruno, syntynyt 900- ja 1000-luvun taitteessa. Sen seppittäjä on todennäköisesti ollut vielä vanhan uskonnon kannattaja, mutta hänellä on ollut jo jotakin tietoa kristinuskosta. Hän näkee suurta moraalista turmelusta ja avistelee vanhojen jumalten sortumista ja maailman tuhoa:

Veljekset taistelevat,
toinen lyö toisen,
sisarusten lapset
hylkäävät suvun;
paha on aika,
huoruutta paljon,
kirvesaika,
veitsiaika,
murtuneet kilvet,
myrskyaika, susiaika
maailmanlopun alla,
ainoakaan mies
ei armahda toista.

Ja viimeistä taistelua seuraava maailmanloppu kuvataan komein säkein, jotka tällä hetkellä tuntuvat uhkaavan ajankohtaisilta:

Aurinko mustuu,
maa luhistuu mereen,
taivaalta sortuvat
säteilevät tähdet,
roihuten palaa
elämänpuu,
korkeat lieskat
taivaalle lyövät.

Mutta uudelleen syntyvässä raikkaassa maailmassa runoilija näkee jälleen elpyneenä sen mikä hänen omassa ajassaan ja pakanallisessa uskonnossa oli parasta; siellä hallitsevat rinnan Baldr, jumalista rakaste-tuin, sekä hänen syytön surmaajansa Hödr. Heidän yläpuolelleen nousee uusi mahti, vielä tuntematon väkevä jumala:

Mahtaja nousee
mahtiin ja voimaan,
tuo väkevä yllä,
joka ohjaa kaiken.

Kulttuurin tuho ja kulttuurin synty, syklinen, kerrostunut maailma: sellainen on ollut monen uudenkin ajan filosofisen pohdiskelija-näkemyks.

Timo Aho

Kantri

— uutta ja vanhaa maanläheistä musiikkia

Irlannin saarella asuneita vähemmistöryhmiä alettiin 1700-luvun loppupuolella voimakkaasti syrjiä. Silloin he päättivät tai heidän oli suoranainen pakko lähteä maasta pois. He purjehtivat sankoin joukoin Amerikkaan. Uudella mantereella nämä ihmiset asettuivat asumaan aivan sen itärannikon tuntumaan, molemmin puolin Appalakkien vuoristoa. Heidän asuinseuduistaan muodostui myöhemmin, kun Amerikan Yhdysvallat perustettiin, Kentuckyn, Tennesseeen, Mississippin ja Alabaman osavaltiot, vain muutamia mainitakseni.

Musiikki seuraa mukana

Uudisasukkaiden perinteessä oli musiikilla vankka asema. Se oli irlantilaista kansanmusiikkia. Uudessa maassa sitä nimitettiin aluksi vuoristolaismusiikiksi. Vähitellen, vuosien ja vuosikymmenien vierieessä, se muuttui. Se sulatti itseensä jodlausta, neekerien bluesia ja otti vaikutteita myös monista muista musiikkisuunnista. Se säilytti kuitenkin

kin omat ominaispiirteensä. Pitkä, satojen vuosien pituinen kehitysjakso tarvittiin, ennenkuin siitä tuli sitä musiikkia, jota me nimitämme Country & Western -musiikiksi. Se on jo varsin kaukana alkuperästään eikä sitä enää voida kutsua kansanmusiikiksi.

Country & Western eli kantri jakautuu moniin eri alalajeihin. On olemassa kantri-rockia, bluegrassia, old-time musiikkia, rekkantria, folkia ja gospelia. Onpa rockabillykin kantrin alalaji.

Kun kantri oli kehittynyt ”valmiiksi”, siitä on moni pop-laulaja ottanut vaikutteita ja näin on vaikutteiden ottamisen ja antamisen ympyrä sulkeutunut. Tunnetuin pop-laulaja, joka on näin tehnyt, on Elvis Presley.

Soittimet

Vuoristolaismusiikkia soitettiin viululla ja banjoilla. Kehitys toi mukanaan lisää soittimia. Mandoliini tuli hyvin nopeasti yleiseksi soittimeksi kantriyhtyeisiin, samoin kitara ja piano, joka lainattiin bluesista. Viululla,

kitaralla, mandoliinilla ja banjolla sekä pianolla ja muilla tarpeellisiksi katsotuilla soittimilla soitetaan perusmelodia, joka rakentuu kolmesta soinnusta. Se on yleensä vauhdikas, ehkä jossakinmäärin monotoninen, mutta sittenkin varsin kiehtova ja valtaansa ottava.

Kantrimusiikin olellisimman soinnin aikaansaa kuitenkin steel guitar eli teräskitar. Nimi teräskitar tulee siitä, että sen esiaste, dobro, valmistettiin joskus teräksestä. Dobro on tavallinen akustinen kitara käännettynä yhdeksänkymmentä astetta niin, että kielet ovat vaakatasossa. Olenainen ero; se mikä tekee siitä aivan toisen soittimen, on soittotyyli. Kieliä näppäillään metallikynsillä ja kielten päällä liuutetaan molemmista päistä pyöristettyä, lyhyttä metallitankoa. Se antaa äänelle sille ominaisen naukuvan soinnin. Dobroa soitetaan vielä tänäkin päivänä.

Liekö yllykkeenä varsinaisen teräskitaran synnyttämiseen ollut se, että dobroa on aika vaikea pitää paikallaan ja samalla soittaa. Teräskitar sai jalat ja muistutti muodoltaan yhä vähemmän kitaraa: siitä tuli kaksitoistakielinen ja kielet olivat vaakatasossa, kuten dobrossakin, eräänlaisten puusta valmistettujen laatikoiden päällä. Ääni vahvistettiin sähköisesti. Soittotyyli on sama kuin dobrossakin. Teräskitaran ja dobron naukuva ääni on kantrin todellinen sydän.

Hengellinen kantri

Kantrimusiikissa on kaksi toisiinsa hyvin läheisesti liittyvää elementtiä. Soittimilla soitetun musiikin kanssa tasa-arvoisessa asemassa ovat sanat. Sanat poikkeavat siitä totutusta, mitä saamme kuulla pop-musiikissa. Esimerkiksi gospel-musiikki eli hengellinen kantri, joksi sitä voisi nimittää, ottaa usein sanansa suoraan raamatusta. Niinpä Mahalia Jackson, tunnettu gospel-laulaja, laulaa: "Jeesus sanoi hänelle: 'Mene, kutsu miehesi ja tule tänne'. Nainen vastasi ja sanoi: 'Ei minulla ole miestä'. Jeesus sanoi hänelle: 'Oikein sinä sanoit: Ei minulla ole miestä.'" Nämä sanat ovat Johanneksen evankeliumissa sen neljännessä luvussa jakeissa 16 ja 17.

Aivan omiakin sanoja kirjoitetaan, kuten Johnny Cash hitti-gospelissa I walk the line. Sen sanat on kirjassa Laulu elämälle suomennettu näin:

"Tarkkailen sydämeni ääntä,
pidän silmäni auki,
pidän ohjat käsissäni.
Koska Sinä olet minun,
pidän suunnan vakaana."

Vaikuttaa aluksi siltä kuin tämä olisi rakkauslaulu, mutta sitä tutkittuaan huomaa pian, että Sinä-sana tarkoittaa Jumalaa. Laulu kertoo miehestä, joka elää elämäänsä, jossa toteutuu Jumalan suunnitelma.

Omalaatuinen yhdistelmä syntyy, kun bluegrass ja gospel yhdistyvät. Bluegrass-gospelissa soi "siniruoho" ja lauletaan hengellistä sanomaa. Näin tehdään laulussa "Were you there when they crucified my Lord". Vapaasti suomennettuna sen sanat kuuluvat näin:

Olitko siellä kun Herrani
ristiinnaulittiin.
Joskus se aiheuttaa minussa
väristyksiä.
Olitko siellä kun Hänet
naulattiin puuhun

Junalauluja ja kovia elämänkohtaloita

Rautatie näytteli Villin Lännen aikoina amerikkalaisessa yhteiskunnassa keskeistä osaa. Siksi kantrimusiikissakin on joukottain junista, kulkureista, junatapahtumista ynnä muusta kertovia lauluja. Kaikesta rautateihin liittyvästä tehtiin viisuja. On olemassa kokonaisia levyjä, joissa on pelkästään juna-aiheisia lauluja. Tunnetuimpia tällaisia lauluja on Wabash Canonball:

"... kuuntele kilinää, rummutusta ja ärjyntää,

kun se kiittää metsien halki, vuorilla ja rannikoilla.

Se on Wabashin Tykinkuula."

Toinen yhtä kuuluisa laulu on Orange Blossom Special eli Appelsiininkukka erikois:

"... se tulee pitkin näitä raiteita.

Se on Appelsiininkukka erikois
ja se tuo tyttöni takaisin."

Sittemmin suuret rekat ovat yleistyneet ja junalaulut muuttuneet rekkalauluiksi. Ne kuvaavat kuljettajan arkea, kun hän keskit-

tyy ajamaan isoa autoaan, kuunnellen siinä sivussa kantria radiosta:

"Koko yön kantri
pitää heidät liikkeessä
ja Will ja Sonny liikkuvat eteenpäin."

Kantrilaulujen sanat kertovat myös muiden ihmisten arjesta, ei vain rekkakuskien. Rakkaudesta lauletaan perinjuurin toisenlaisella tyylillä kuin pop-musiikissa. Willie Nelson teki laulun vaimonsa lähdön jälkeen ja aprikoi, kuinka tulisi selviytymään. Semmoinen tunne laulusta jää, että ehkä sittenkin... Tosielämässä kertoo myös Loretta Lynnin laulu *You ain't woman enough to take my Man*. Loretta on yllättänyt miehensä toisen naisen syylistä ja laulaa laulunsa kertosaakeessa: "Vain kuolleen ruumiini yllä sinä hänet saat." Tämäntyyppiset laulut sisältävät elämän totuutta, realismia. Ja tosielämään kuuluu se, ettei jäädä paikalleen seisomaan.

Kantri on yksinkertaista musiikkia, elämänläheistä ja siksi kuulijaan vetoavaa. Sen sävelmät ovat reippaita, ehkä hieman yksitoikkoisia, mutta silti valtaansa ottavia. On sanottu, että kantri on vähemmistön musiikkia. Sitä ei sovi kieltää. Se menestyy

kuitenkin hyvin. Sen menestymistä selittää laulu, jonka suomalainen yhtye Country Express on tehnyt:

"Kantrin viehätystä ei ole vaikea
selittää.

Se yhdistää ihmisiä omalla tavallaan.
Voit olla surullinen tai iloinen, vaan
kantrilla on hyvä laulu kaikenlaisille
päiville.

Voit olla musta tai valkoinen
asua missä vaan, mutta sinun
pitää oppia hyväksymään naapurit.
Sitä kantri yrittää välittää.

Elämme maailmassa, jossa pitää
aina olla paras.
Siinä on syytä tulla hermostuneeksi.
Mutta kokeile kantrilaulua kovan
päivän jälkeen. Voit tuntea itsesi
paljon rentoutuneemmaksi."

Eipä sitä paremmin osaisi sanoa. Kantri on meillä vielä melko outoa musiikkia. Mutta se on virkistävällä tavalla toisenlaista. Pekka Gronow on sanonut: "Kun country musiikkiin tottuu, siitä ei enää pääse eroon, vaan sitä on kuultava lisää." **Minä olen samaa mieltä.**

katsaus

toivottaa lukijoilleen ja ystävilleen

Hyvää Uutta Vuotta!

Samalla lausumme uudet lukijat tervetulleiksi ystäviemme piiriin.

Katsaus on Kriittisen korkeakoulun julkaisema kulttuurilehti. Se kertoo esitelmä- ja keskustelutilaisuuksissa käsitellyistä ajankohtaisista aiheista ja tarjoaa tilaisuuden mielipiteiden vaihtoon. Se pyrkii käsittelemään ihmisen ja yhteiskunnan kysymyksiä hyvin erilaisista näkökulmista. Sitoutumattomana lehtenä se vetoaa ihmisiin, ei eturyhmien edustajiin. Katsauksen tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoisia tietoa ja uusia virikkeitä.

Katsaus ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Vuosikerran hinta 1982 on 50 markkaa. Parhaiten Katsauksen voi tilata tämän lehden välissä olevalla tilillepanokortilla.

Samalla kortilla voi myös tilata

Ohjelmatiedotteen

vuodeksi 1982. Se ilmestyy neljä kertaa vuodessa ja kertoo etukäteen Kriittisen korkeakoulun järjestämistä tilaisuuksista. Sen saa tilausosoitteeseen maksamalla 6 markkaa postikuluja vuodessa. — Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen jäsenille Ohjelmatiedote lähetetään ilman eri korvausta.

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen jäseneksi voi liittyä maksamalla lehden sisällä olevalla tilillepanokortilla vuoden 1981 jäsenmaksun 20 markkaa tai ainaisjäsenmaksun 300 markkaa.

Kaikki tilaus- ym. maksut voi tietysti suorittaa muutenkin maksamalla eritelty summa Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen postisiirtotilille 71556-0 tai pankkisiirtona Helsingin Säästöpankkiin tilille 405506-09125931.

